

Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä

Näkymä vuoteen 2025

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:20

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 20/2018

Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä

Näkymä vuoteen 2025

Opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN PDF: 978-952-263-566-2

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto / Erja Kankala

Helsinki 2018

Kuvailulehti

Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö	2018
Tekijät	Puheenjohtaja: Tuula Lybeck, Sihteeristö: Kirsi Kaunisharju, Merja Niemi, Heli Talvitie	
Julkaisun nimi	Taide ja kulttuuri osana alueiden kehitystä; Näkymä vuoteen 2025	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:20	
Diaarinumero	OKM/26/040/2015	Teema kulttuuri
ISBN PDF	978-952-263-566-2	ISSN PDF 1799-0351
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-566-2	
Sivumäärä	59	Kieli suomi
Asiasanat	kulttuuri, kulttuurihallinto, kulttuuritoiminta, kulttuuripalvelut, aluehallinto, alueellinen yhteistyö alueelliset kehittämisohjelmat	
Tiivistelmä	<p>Kulttuurin, taiteen ja luovuuden yhteiskuntapoliittinen merkitys on laajalti tunnistettu. Taiteen ja kulttuurin palveluiden ja itseisarvollisen näkökulman lisäksi vaikutus alueiden kehitykseen, talouteen, työllisyyteen ja vetovoimaisuuteen sekä ihmisten hyvinvointiin ja identiteettiin on tunnettu. Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiaan 2025 tukeutuen työryhmä esittää ministeriön alueellisiksi suuntaviivoiksi kolmea strategista kehittämis ehdotusta:</p> <p>A. Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla (Luova työ ja tuotanto)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vahvistetaan taiteilijoiden toimeentuloa ja työllistymistä alueellisesti 2. Kehitetään taiteen ja kulttuurin välittäjäyhteisöjen toimintaa taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksien lisäämiseksi alueellisesti 3. Edistetään luovien alojen neuvonta- ja ohjauspalveluita osana valtakunnallisia, maakunnallisia ja kunnallisia kasvupalveluita <p>B. Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti (Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Uudistetaan opetus- ja kulttuuriministeriössä taiteen ja kulttuurin ohjelma- ja kehittämistyötä ja rahoitusta alueellisesta näkökulmasta <p>C. Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa (Kulttuurin perusta ja jatkuvuus)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin aluetietoperustaa 2. Lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa <p>Tarkoituksena on tukea toimialaa eri puolilla maata ja kannustaa valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia hallinto- ja muita toimijoita viemään eteenpäin linjauksessa esitettyjä toimenpiteitä. Tavoitteena on taiteen ja kulttuurin sisältyminen paremmin alueelliseen ja paikalliseen kehittämistyöhön.</p>	
Kustantaja	Opetus- ja kulttuuriministeriö	
Julkaisun jakaja/ myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet	2018
Författare	Ordförande: Tuula Lybeck, Sekretariatet: Kirsi Kaunisharju, Merja Niemi, Heli Talvitie	
Publikationens titel	Konsten och kulturen som en del av regionernas utveckling; Utsikter till 2025	
Publikationsseriens namn och nummer	Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2018:20	
Diarienummer	UKM/26/040/2015	Tema kultur
ISBN PDF	978-952-263-566-2	ISSN PDF 1799-0351
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-566-2	
Sidantal	59	Språk finska
Nyckelord	kultur, kulturförvaltning, kulturverksamhet, kulturtjänster, regionförvaltning, regionalt samarbete, regionala utvecklingsprogram	
Referat	<p>På ett allmänt plan erkänner man kulturens, konstens och skapandets samhällspolitiska betydelse. Förutom att konst och kultur utgör tjänster med ett egenvärde är det givet att de inverkar på regionernas utveckling, ekonomi, sysselsättning och attraktionskraft. Människorna är för sitt välbefinnande och sin identitet beroende av kultur, konst och skapande verksamhet. Ministeriets kulturpolitiska strategi för år 2025 grundar sig på tre utvecklingsförslag gällande de regionala riktlinjerna:</p> <p>A. Man stärker de kreativa branscherna och kulturentreprenörskapet i regionerna (Skapande arbete och produktion)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Konstnärernas utkomst och sysselsättningsmöjligheter främjas regionalt 2. Satsningar på förmedlande gemenskapers verksamhet inom konst och kultur i syfte att på ett regionalt plan öka konstnärernas arbetsmöjligheter 3. Rådgivnings- och styrfunktionerna inom de kreativa branscherna byggs ut som en del av den ökande servicen på ett landsomfattande, regionalt och kommunalt plan <p>B. Man förbättrar tillgången på kulturtjänster på regional och lokal nivå (Deltagande och medverkan i kulturverksamhet)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. På undervisnings- och kulturministeriet ser man över program- och utvecklingsarbetet inom konst och kultur så att man tillför en starkare regional aspekt, vilket också gäller finansieringen <p>C. Det regionala kunskapsunderlaget utvecklas för att bättre kunna stödja beslutsfattandet. Det strategiska samarbetet med regionerna ökas (Kulturens grund och kontinuitet)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Det regionala kunskapsunderlaget inom konst och kultur stärks 2. Det strategiska samarbetet med regionerna byggs ut <p>Målet är att i olika delar av landet stödja verksamhetsområdet och att sporra riksomfattande, regionala och lokala aktörer bl.a. inom förvaltningen i syfte att främja de åtgärder som har lagts fram. Syftet är att bättre integrera konsten och kulturen i det regionala och lokala utvecklingsarbetet.</p>	
Förläggare	Undervisnings- och kulturministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Education and Culture		2018
Authors	Chairperson: Tuula Lybeck, Secretaries: Kirsi Kaunisharju, Merja Niemi, Heli Talvitie		
Title of publication	Arts and culture as part of regional development; Outlook for 2025		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2018:20		
Register number	OKM/26/040/2015	Subject	culture
ISBN PDF	978-952-263-566-2	ISSN (PDF)	1799-0351
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-566-2		
Pages	59	Language	Finnish
Keywords	culture, cultural administration, cultural activity, cultural services, regional government, regional cooperation, regional development programmes		
<p>Abstract</p> <p>The socio-political significance of culture, arts and creativity is widely recognised. In addition to the importance of art and cultural services and the value of arts and culture in their own right, their impacts on regional development, economy, employment and attraction as well as residents' wellbeing and identity are well known. Based on the Ministry of Education and Culture's Strategy for Cultural Policy, the working group makes three strategic proposals for developing the ministry's regional policies:</p> <p>A. Building up the creative sectors and cultural entrepreneurship in the regions (Creative work and production)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Bolstering artists' incomes and employment regionally 2. Developing the activities of organisations operating as arts and cultural agents to improve artists' ability to work regionally 3. Promoting advisory and guidance services in the creative sectors as part of national, regional and municipal growth services <p>B. Improving access to cultural services regionally and locally (Inclusion and participation in culture)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Reforming the programme activities, development work and funding of arts and culture in the Ministry of Education and Culture with the regional perspective in mind <p>C. Developing a regional knowledge base to support decision-making and stepping up strategic cooperation with the regions (Foundations and continuity of culture)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Building up the regional knowledge base of arts and culture 2. Stepping up strategic cooperation with the regions <p>The objective is to support the sector around the country and encourage national, regional and local administrations and other actors to promote the measures set out in the policy, aiming for a better integration of arts and culture in regional and local development work.</p>			
Publisher	Ministry of Education and Culture, Finland		
Distributed by/ publication sales	Online version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: julkaisutilaukset.valtioneuvosto.fi		

Sisältö

Opetus- ja kulttuuriministeriölle	9
Tiivistelmä	13
1 Lähtökohdat - valtion kulttuuripolitiikka suhteessa alueisiin	17
2 Nykytila	23
3 Tulevaisuuskuvat	44
4 Ehdotukset suuntaviivoiksi	47
5 Seuranta ja arviointi	59

Opetus- ja kulttuuriministeriölle

Kulttuurin, taiteen ja luovuuden yhteiskuntapoliittinen merkitys on laajalti tunnistettu. Taiteen ja kulttuurin palveluiden ja itseisarvollisen näkökulman lisäksi myös vaikutus alueiden kehitykseen, talouteen, työllisyyteen ja vetovoimaisuuteen sekä ihmisten hyvinvointiin ja identiteettiin on tunnettu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti 7.5.2015 työryhmän valmistelemaan opetus - ja kulttuuriministeriön taiteen ja kulttuurin aluepoliittiset linjaukset.

Linjauksia valmistellessaan työryhmän tuli:

1. kartoittaa alueellisten ja paikallisten taide- ja kulttuuripalvelujen tuottamisen malleja ja tilaa maan erilaisilla alueilla ja erilaisissa kunnissa;
2. luoda kuva taide - ja kulttuuripalvelujen tarjonnan ja järjestämisen kokonaisuudesta alueellisesti ja paikallisesti ottaen huomioon kulttuuripoliittiset tavoitteet palvelujen saatavuudesta;
3. luoda kuva muiden kuin taide- ja kulttuuripalveluihin liittyvien taiteen, kulttuurin ja luovien alojen toimintojen kehittämistarpeista ja –mahdollisuuksista alueellisen kehityksen näkökulmasta;
4. arvioida taiteen ja kulttuurin toimialan hallinnollisia järjestelyitä, jotka liittyvät taiteen ja kulttuurin asemaan alueilla;
5. hahmottaa ministeriön tulevaisuuskuva kulttuuri- ja taidepolitiikan alueelliselle ja paikalliselle kehittämiselle ja painotuksille;
6. ehdottaa taiteen ja kulttuurin toimialalle aluepoliittisia strategisia valintoja, tavoitteita, vaihtoehtoja ja toimenpiteitä.

Työryhmän toimeksianto voidaan nähdä vuonna 2003 valmistuneen vastaavan toimenpideohjelman¹ uudistamisena.

---

¹ Alueiden vahvuudeksi. Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan aluekehittämisen toimenpideohjelma - linjauksia ja painopisteitä vuosille 2003–2013. Opetusministeriön julkaisuja 2003:22.

<http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80489/opm22.pdf?sequence=1>

Työryhmän puheenjohtajana toimi neuvotteleva virkamies Tuula Lybeck opetus- ja kulttuuriministeriöstä, ja jäsenenä kulttuuriasiainneuvos Leena Aaltonen, neuvotteleva virkamies Kimmo Aulake, kulttuuriasiainneuvos Petra Havu, kulttuuriasiainneuvos Kirsi Kaunisharju, hallitusneuvos Merja Leinonen, neuvotteleva virkamies Merja Niemi, kulttuuriasiainneuvos Esa Pirnes, kulttuuriasiainneuvos Päivi Salonen, kulttuuriasiainneuvos Katri Santtila ja kulttuurisihteeri Heli Talvitie, kaikki opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmän asiantuntijoina toimi vastuualueen johtaja Leila Helaakoski, Pohjois-Pohjanmaan elinkeino-, liikenne - ja ympäristökeskuksesta, Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen kehitysjohtaja, sittemmin eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan valiokuntaneuvos Olli Hietanen, erityisasiantuntija Antti Huntus Taiteen edistämiskeskuksen Pohjanmaan toimipisteestä, kulttuurijohtaja Marita Kajander, Mikkelin kaupungista sittemmin Jyväskylän kaupungista, ylitarkastaja Tiina Kavilo, opetus - ja kulttuuriministeriöstä, kapellimestari-säveltäjä Jaakko Kuusisto, teatterinjohtaja Ilkka Laasonen, Lahden kaupunginteatterista, opetusneuvos Kirsi Lähde, opetus - ja kulttuuriministeriöstä, professori Sami Moisio, Helsingin yliopiston Geotieteiden ja maantieteen laitokselta, verkostojohtaja Anu-Katriina Perttunen, Creative Finlandista, johtaja Pasi Saukkonen, Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporesta, sittemmin Helsingin kaupungista, professori Markku Sotarauta, Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulusta, kehittämisspäällikkö Anu Talka, Etelä-Karjalan liitosta, erityisasiantuntija Ditte Winqvist, Suomen Kuntaliitosta, museotoimenjohtaja Heli-Maija Voutilainen Jyväskylän kaupungista.

Sittemmin Leila Helaakoski, Tiina Kavilo, Jaakko Kuusisto, Merja Leinonen, Pasi Saukkonen ja Ditte Windqvist ovat jääneet pois työryhmän työskentelystä.

Työryhmä täydensi asiantuntijajoukkoa kutsumalla asiantuntijoikseen on myös erityisasiantuntija Johanna Selkeen Suomen Kuntaliitosta, kulttuurijohtaja Antti Karjalaisen Kotkan kaupungista ja kehittämisspäällikkö Eva-Maria Hakolan Taiteen edistämiskeskukselta.

Työryhmän asiantuntijasihteereinä toimivat kulttuuriasiainneuvos Kirsi Kaunisharju, neuvotteleva virkamies Merja Niemi ja kulttuurisihteeri Heli Talvitie opetus- ja kulttuuriministeriöstä.

Työryhmän ohjausryhmänä toimi opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuri- ja taidepolitiikan osaston johtoryhmä.

Työryhmä asiantuntijakokoonpanossa kokoontui yhdeksän kertaa. Työryhmä piti Helsingin lisäksi kokoukset Lahdessa ja Mikkeliissä. Tulevaisuuden muutostrendejä työstettiin draamatyöpajassa teatteri-ilmaisun ohjaaja Kati Sirénin johdolla.

Työryhmä järjesti 30.10.2015 kehitysjohtaja Olli Hietasen fasilitoimana Finlandiatalolla Tulevaisuusverstaan, johon osallistui yli 200 ihmistä. Lisäksi järjestettiin kuusi alueellista tulevaisuushubia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiaan 2025 tukeutuen työryhmä esittää ministeriön alueellisiksi suuntaviivoiksi kolmea strategista kehittämisehdotusta:

1. Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla (Luova työ ja tuotanto)
2. Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti (Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin)
3. Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa (Kulttuurin perusta ja jatkuvuus)

Suuntaviivojen tarkoituksena on tukea taiteen ja kulttuurin toimialan toimijoiden työtä eri puolilla maata ja kannustaa valtakunnallisia, alueellisia ja paikallisia hallinto- ja muita toimijoita valmistelemaan ja toteuttamaan linjauksessa esitettyjä toimenpiteitä.

Tavoitteena on taiteen ja kulttuurin sisältyminen jatkossa paremmin alueellisiin ja paikallisiin strategioihin ja ohjelmiin ja niiden toimeenpanoon, jolloin taiteen ja kulttuurin vaikutus alueiden ja kuntien kehitykseen ja ihmisten elämään vahvistuu.

Suuntaviivat selkiyttävät yhtäältä taiteen ja kulttuurin toimialan alueelliseen kehitykseen vaikuttavien toimijoiden, kuten valtion, maakuntien/alueiden ja kuntien rooleja ja toisaalta korostavat eri toimijoiden välisiä yhteistyön muotoja.

Valtiolla on käytössään erilaisia keinoja suuntaviivojen toimeenpanemiseksi. Valtio vaikuttaa virastoihin tulohajauksella ja muihin toimijoihin rahoituksella sekä lainsäädännöllä. Laajemmassa näkökulmassa tarvitaan valtioneuvostontason yhteistyötä sekä laajempaa verkostoyhteistyötä maakuntien, alueiden ja kuntien kanssa. Tavoitteena on lisätä dialogista työskentelytapaa, jossa yhdessä vuoropuheluna valmistellaan ja yhteen sovitetaan valtakunnallista ja alueellista taide- ja kulttuuripolitiikkaa, mikä selkeyttää valtion, alueiden ja kuntien rooleja.

Työryhmän työskentelyn aikana valmisteltiin aluehallintoa koskevaa uudistustyötä koko valtioneuvostotasolla (SOTE, maakuntauudistus). Tämän vuoksi työryhmän työskentelyaikaa jatkettiin kahdesti. Sote -ja maakuntauudistuksen valmistelu jatkuu. Tämä julkaisu toimii suuntaviivoina taiteen ja kulttuurin alueelliselle kehittämiselle vuoteen 2025.

Helsingissä 30.11.2017

Tuula Lybeck

Leena Aaltonen

Kimmo Aulake

Petra Havu

Kirsi Kaunisharju

Merja Niemi

Esa Pirnes

Päivi Salonen

Katri Santtila

Heli Talvitie

Tiivistelmä

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiaan 2025 perustuen työryhmä esittää seuraavia taiteen ja kulttuurin alueellisia suuntaviivoja²:

1. Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla (Luova työ ja tuotanto)
2. Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti (Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin)
3. Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa (Kulttuurin perusta ja jatkuvuus)

Suuntaviivoja edistävät toimenpiteet ovat:

A. Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla (Luova työ ja tuotanto)

1. Vahvistetaan taiteilijoiden toimeentuloa ja työllistymistä

Opetus- ja kulttuuriministeriö

- luovien alojen välittäjätoimintaa on tähän mennessä tuettu mm. kuvataiteen välittäjätoimintaan kohdennetulla määrärahalla. Ministeriö tukee välittäjätoiminnan kehittämistä vuonna 2018 kokeilu- ja kehittämishankerahoituksen puitteissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus

- edistävät kehittämishankkeissa kokeillun toiminnan siirtymistä osaksi kuntien ja yksityisen sektorin perustoimintaa (esim. taiteilijoiden työtilat ja

---

² Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

palkkaaminen kunnissa, prosenttiperiaatteen laajentaminen, kulttuurimatkailu, kulttuurihyvinvointi).

2. Kehitetään taiteen ja kulttuurin välittäjäyhteisöjen toimintaa taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksien lisäämiseksi alueellisesti

Taiteen edistämiskeskus

- käynnistää taiteilijan asiantuntijuuteen ja välittäjätoimintaan kohdistuvan valtakunnallisen kehittämisohjelman.

3. Edistetään luovien alojen neuvonta- ja ohjauspalveluita osana valtakunnallisia, maakunnallisia ja kunnallisia kasvupalveluita

Opetus- ja kulttuuriministeriö

- hyödyntää luovien alojen alueellisessa kehittämisessä osana seuraavan rakennerahasto- ohjelmakauden valmistelua Luovaa osaamista -valtakunnallisen ESR-toimenpidekokonaisuuden (2014-2020) tuloksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- elinkeinoministeriö

- edistävät tavoitetta luovien alojen kehittämisen integroimisesta kunnallisiin, maakunnallisiin ja valtakunnallisiin (Business Finland) kasvupalveluihin, jotka osaltaan edistävät myös taiteilijoiden työllistymistä.

B. Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti (Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin)

Uudistetaan opetus- ja kulttuuriministeriössä taiteen ja kulttuurin ohjelma- ja kehittämis-työtä ja rahoitusta alueellisesta näkökulmasta

Opetus- ja kulttuuriministeriö

- tunnistaa ja ottaa huomioon alueelliset olosuhteet painotuksina ohjelma- ja kehittämistyössä ja valtionavustusten myöntökriteereinä
- tukee taide- ja kulttuuripalveluita tuottavien toimijoiden palveluiden tuottamista maan eri osissa
- tukee kuntien ja alueiden kulttuuritoiminnan kehittämishankkeissa ja kokeiluissa pysyvyyteen ja laaja-alaisuuteen tähtääviä yhteistyömalleja
- uudistaa kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain. Ministeriö on asettanut kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistamiseksi työryhmän toimikaudeksi 17.10.2017.-30.9.2018. Työryhmän tehtävänä on laatia ehdotus kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistamiseksi.

- pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat ja kunnat vakiinnuttaisivat laajennetun taiteen prosenttiperiaatteen toiminnan osaksi sote-uudistuksen toimeenpanoa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Taiteen edistämiskeskus ja kunnat

- parantavat lastenkulttuurin kärkihankkeen tuloksia hyödyntäen lastenkulttuurin saatavuutta siten, että kulttuuriharrastuksia ja taiteen perusopetusta on lapsille ja nuorille tarjolla nykyistä laajemmin maan eri osissa ja että lastenkulttuurikeskusten toimintaan lisätään valtakunnallista kattavuutta.
- Selvittävät valokuvan ja elokuvan aluekeskusten tukijärjestelmän uudistamista visuaalisen ja av-alan laaja-alaisemmaksi aluekeskustoiminnaksi. Puretaan tanssin aluekeskusten erillinen ns. aluekeskusasema esittävän taiteen valtionrahoituksen uudistamista koskevan esityksen mukaisesti, jolloin toimijoita rahoitettaisiin uudistetun rahoitusjärjestelmän mukaisesti joko ryhminä tai tuotantoalustoina valtionosuudella tai harkinnanvaraisella valtionavustuksella asetettujen rahoitusedellytysten mukaisesti.

Taiteen edistämiskeskus

- auttaa asiantuntemuksellaan alueellisen ja paikallisen kulttuurihallinnon ja –päättäjien taiteeseen ja kulttuuriin liittyvän osaamisen kehittämistä.

C. Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa (Kulttuurin perusta ja jatkuvuus)

1. Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin aluetietoperustaa

Opetus- ja kulttuuriministeriö

- edistää osaltaan kuntien kulttuuritoiminnan peruspalveluiden arvioinnin vakiinnuttamista osaksi Cuporen tutkimusohjelmia.
- edistää kuntien kulttuuritoiminnasta kootun tietopohjan vahvistamista palvelemaan kuntia, valtiota ja alueita.
- vaikuttaa siihen, että alueita ja kuntia koskevaan hyvinvointitiedon sisällytetään kulttuuria koskevia seurantatietoja.
- pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat sisällyttäisivät laatimiinsa aluetilannekuviin taiteen ja kulttuurin indikaattorit.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus

- ottavat vahvemmin aluetiedon koontina osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Taiteen edistämiskeskuksen tietoperustan kehittämistyötä.

2. Lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa

Opetus- ja kulttuuriministeriö

- määrittelee osana kulttuuripolitiikan strategian toimeenpanoa taiteen ja kulttuurin keskeiset tavoitteet, joita edistetään osana eri hallinnonalojen laatimia tavoitteita ja strategioita ja edistää taiteeseen ja kulttuuriin liittyvien tavoitteiden sisällyttämistä erilaisiin ohjelma-asiakirjoihin
- ohjaa Taiteen edistämiskeskuksen toiminnan kehittämistä valtakunnallisena virastona, joka edistää valtakunnallisten taide- ja kulttuuripolitiikan tavoitteiden toteutumista alueilla
- pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat ja kunnat sisällyttäisivät taiteen, kulttuurin ja luovien alojen tavoitteet laatimiinsa strategioihin ja ohjelmiin sekä maakunnat maakuntakaavoihin sekä toteuttaisivat alueellista foorumi- ja verkostotoimintaa yhteistyössä taiteen ja kulttuurin toimijoiden kanssa

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus

- tiivistävät dialogia taiteesta ja kulttuurista alueellisten ja kunnallisten toimijoiden kanssa.

Taiteen edistämiskeskus

- on aktiivinen toimija alueellisten verkostojen tai foorumien toiminnassa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja maakunnat

- osallistuvat työ- ja elinkeinoministeriön johtamiin aluekehittämisen keskusteluihin ja yhteistyössä vaikuttavat näkökulmastaan aluekehittämiseen.

1 Lähtökohdat - valtion kulttuuripolitiikka suhteessa alueisiin

Kansalaisten perusoikeudet ja kulttuuriset oikeudet ovat valtion kulttuuripolitiikan toteuttamisessa tärkeä lähtökohta. Suomen perustuslaissa kulttuuriset oikeudet – jokaisen oikeus kehittää itseään, taiteen vapaus sekä oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin – turvataan osana sivistyksellisiä oikeuksia. Julkinen valta luo edellytyksiä oikeuksien toteutumiseen ylläpitämällä ja tukemalla kirjastolaitosta ja kulttuurilaitoksia sekä avustamalla ja muulla tavoin mahdollistamalla taiteen harjoittamista ja kulttuuritoimintoja. Perustuslaissa vahvistetaan myös vastuu ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategiassa 2025³ kuvataan valtion tehtävät kulttuuripolitiikassa. Ne liittyvät erityisesti seuraaviin asioihin:

- taiteen tekemisen vapauden sekä taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytysten turvaaminen, mukaan lukien luovan työn tekijöiden tuotteiden tekijänoikeudellinen suoja ja taide- ja kulttuurialojen koulutus, sekä kulttuurisäilytysten ja tuotteiden jalostamis-, jakelu-, ja levittämisedellytysten edistäminen
- edellytysten luominen kansalaisten osallisuudelle ja osallistumiselle kulttuuriin, ml. kulttuuristen oikeuksien toteutuminen sekä mahdollisuus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuria
- kulttuurin perustasta ja jatkuvuudesta huolehtiminen, erityisesti kulttuuriperinnön vaaliminen ja välittäminen, taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus sekä kulttuurin infrastruktuurin kehittäminen.

---

³ Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025, opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>

Strategiassa arvioidaan kulttuurin toimialan nykytila ja toimialan kehitykseen vaikuttavat toimintaympäristömuutokset. Näiden pohjalta – ottaen huomioon valtion tehtävät - asetetaan kulttuuripolitiikan strategiset tavoitealueet ja asetetaan tavoitteet strategiakaudelle:

Luova työ ja tuotanto

- Taiteellisen ja muun luovan työn tekemisen edellytykset ovat parantuneet ja tuotannon ja jakelun muodot monipuolistuneet.

Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin

- Osallisuus kulttuuriin on lisääntynyt ja eri väestöryhmien erot osallistumisessa ovat kaventuneet.

Kulttuurin perusta ja jatkuvuus

- Kulttuurin perusta on vahva ja elinvoimainen.

Suomessa julkisella sektorilla on suuri vastuu kulttuuripolitiikasta, ja valtio ja kunnat yhdessä jakavat tätä vastuuta. Kuntien ja valtion tapa ymmärtää kulttuuripolitiikan tavoitteet on yhtenevä. Työnjako valtion ja kuntien välillä on perusteiltaan melko selkeä. Kunnat ovat kuitenkin itsehallinnollisia toimijoita, eikä valtio määrittele sitä tapaa, miten kunnat oman vastuunsa ja omat tehtävänsä hoitavat.⁴

Kulttuuripolitiikan alueelliset tehtävät koskevat sekä valtion että maakuntien alueellisia tehtäviä ja kuntien tehtäviä. Valtion keskushallinnon suhde on erilainen suhteessa kunkin toimijaan. Valtio tulohajaa valtion virastoja, kuten mm. aluehallintovirastoja ja Taiteen edistämiskeskusta. Taiteen edistämiskeskus on suoraan opetus- ja kulttuuriministeriön tulohajauksessa. Alueilla ja kunnissa tapahtuvaan taide- ja kulttuuritoimintaan valtio vaikuttaa tulohajauksen lisäksi lainsäädännöllä ja rahoituksella, kuten myöntämällä valtionosuuksia ja valtionavustuksia. Valtio vastaa myös kansallisten strategioiden ja ohjelmien laatimisesta.

Taide- ja kulttuuripolitiikka kytkeytyy monien muiden hallinnonalojen vastuisiin, tehtäviin ja toimiin. Aluekehittämisessä taide- ja kulttuuripolitiikka sisältyy hallituskausittain valtioneuvostotasolla linjattaviin valtakunnallisiin alueiden kehittämisen painopisteisiin (Aluekehittämiss päätös 2016-2019) ja valtakunnallisiin alueidenkäyttötavoitteisiin (VAT) sekä kaupunki- ja maaseutupolitiikkaan ja EU-rakennerahastopolitiikkaan.

Samaan aikaan taiteen ja kulttuurin alueellisten suuntaviivojen valmistelun kanssa Jyväskylän yliopisto on toteuttanut opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksella ”Suosituksesta käytäntöön” –hanketta, jossa on selvitetty mm., miten ministeriöiden dokumenteissa kult-

⁴ Anita Kangas & Esa Pirnes (2015): Kulttuuripoliittinen päätöksenteko, lainsäädäntö, hallinto ja rahoitus. Teoksessa Taiteen ja kulttuurin kentät, s. 32.

tuuritoimintojen saatavuus ja saavutettavuus on operationalisoitu ja implementoitu. Selvitys on tuonut esille niin hyviä käytäntöjä, mutta myös ministeriöiden yhteistyön haasteita.

Suomen hallintorakenteessa aluetason asema ja rooli on ollut valtiota ja kuntia epäselvempi, ja se on ollut lukuisten muutosten kohteena viime vuosikymmeninä. Kulttuurin toimiala ei ole ollut näissä uudistuksissa keskeisellä sijalla. Se on pikemminkin joutunut sopeutumaan kulloisenkin suuremman uudistuksen mukaisiin ratkaisuihin. Aluehallinto koostuu valtion alueellisista toimijoista ja tehtävistä sekä kuntapohjaisista maakunnallisista toimijoista ja tehtävistä, eikä kummallakaan aluehallinnon osapuolella ole ollut toimijaa, jolla olisi ollut vahva kulttuuripoliittinen rooli. Kulttuuripoliitiikan eri osa-alueilla alueellisuudella on kuitenkin keskeinen merkitys.⁵

Kulttuuri sisältyy nykyisten aluehallintoviranomaisten tehtäviin. Maakuntien liitot (18 maakunnan liittoa) vastaavat kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittamisesta osana maakuntaohjelman toteuttamista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset (15 ELY-keskusta) vastaavat aineettoman arvon luomisen, luovan talouden, kulttuurimatkailun, kulttuurin ja kulttuuriympäristön hoidon edistämisestä. Aluehallintovirastot (6 AVI -aluetta) toteuttavat opetus- ja kulttuuriministeriön kirjastopolitiikkaa toimialueillaan muun muassa myöntämällä valtionavustuksia kirjastojen alueellisiin ja paikalliseen kehittämishankkeisiin sekä järjestämällä kirjastohenkilöstölle täydennyskoulutusta. Taiteen edistämiskeskuksella on 13 toiminta-aluetta. Alueelliset taidetoimikunnat vastaavat omalla alueellaan apurahojen jakamisesta ja toimivat asiantuntijaelimenä esimerkiksi lausuntojen antamisessa. Valtion taidetoimikunnat jakavat valtion taiteilija-apurahoja. Taiteen edistämiskeskuksen toimintaan alueilla kuuluu myös läänintaiteilijatyö (n. 40 htv), kehittämisohjelmat sekä aluetoimipisteiden erityisasiantuntijoiden (10 htv) työ.

Pääministeri Juha Sipilän hallitus aloitti vuonna 2015 hallitusohjelmansa mukaiset aluehallinnon uudistukset: maakuntauudistuksen, sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen ja tulevaisuuden kunta -hankkeen. Sote- ja maakuntauudistuksen muutokset koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita, rakenteita ja rahoitusta. Kasvupalvelujen ja aluekehittämisjärjestelmän uudistamisessa osa elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskusten tehtävistä on siirtymässä maakunnille. Vuoden 2018 alusta Tekes ja Finpro ovat uudistuneet Business Finlandiksi. Hallitus on hyväksynyt sote- ja maakuntauudistukseen liittyvän erillISRatkaisun Uudenmaan kasvupalvelujen järjestämisestä.⁶ Hallituksen tavoitteena on, että sosiaali- ja terveystalouden järjestäminen ja muut alueelliset tehtävät siirtyvät maakunnille 1.1.2020. Uudistusten johdosta maakunnat ovat saamassa uusia vastuita ja tehtä-

5 Emt. s. 32-33 ja 54-59.

6 Hallituksen päätös tehtiin Espoon, Helsingin, Kauniaisten ja Vantaan johdon esityksen mukaisesti 20.2.2017

viä. Osa tehtävistä on siirtymässä valtakunnalliselle lupa- ja aluehallintovirastolle (LUOVA), jolle kulttuurin osalta tulee kuulumaan kirjastotoimi.

Maakunnille kulttuuripolitiikan osalta on siirtymässä seuraavat tehtävät maakuntalaki-luonnoksen (HE 15/2017) 6 §:n mukaan:

- 9) aluekehittämisviranomaisen tehtävät, alueen, sen elinkeinoelämän ja innovaatioympäristöjen kehittäminen ja rahoittaminen, näihin liittyvä koulutus ja osaamisen kehittäminen, kulttuurin edistäminen, yritys-, työ- ja elinkeinopalvelujen järjestäminen sekä kotoutumisen edistäminen;
- 13) kulttuuriympäristön hoito;
- 18) maakunnallisen identiteetin edistäminen alueella yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa;
- 19) kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittaminen osana maakuntastrategian ja -ohjelman sekä maakuntakaavoituksen toteuttamista;

Käytännössä tehtävät koskevat mm. aineettoman arvon luomisen ja luovan talouden sekä kulttuurimatkailun edistämiseen liittyviä tehtäviä, kulttuuriympäristöasioita, kuten maakunnallisia kulttuuriympäristöohjelmia sekä strategisen kehittämisen tehtäviä⁷.

7 Hallituksen esitys maakuntalaiksi HE 15/2017, Yksityiskohtaiset perustelut:

9 momentin mukaan elinkeinoelämän ja innovaatioympäristöjen kehittämiseen ja rahoittamiseen liittyvällä kulttuurin edistämällä tarkoitetaan toimia, joilla maakunnassa edistetään aineettoman tuotannon synnyn, kasvun ja jakelun edellytyksiä ja niiden monipuolista kehittymistä sekä kulttuurin matkailullista tuotteistamista. Kulttuuria edistävät toimet liittyvät pyrkimykseen vahvistaa luovan talouden kehittymisen edellytyksiä maakunnassa.

13 momentin mukaisella kulttuuriympäristöllä tarkoitetaan ihmisen muovaamaa ympäristöä, kuten kulttuuri- maisemia, rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja muinaisjäänneksiä. Maakunnan tehtävänä olisi muun muassa lisätä tietoa ja tietoisuutta kulttuuriympäristöistä, edistää niiden kestävää hoitoa ja käyttöä, edistää alan toimijoiden yhteistyötä maakunnassa sekä seurata kulttuuriympäristöjen tilaa ja kehitystä. Kulttuuriympäristöjen hoito myös tukisi muita tehtävälajeja, esimerkiksi aluekehittämistä, maakunnallisen identiteetin edistämistä sekä maakuntaa koskevien suunnitelmien, ohjelmien ja strategioiden laatimista.

18 momentin kohdan mukaan maakunnan tehtävälään kuuluisi maakunnallisen identiteetin edistäminen alueella yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. Muita toimijoita voisivat olla esimerkiksi yhdistykset, kansalaisjärjestöt, yritykset ja yhteisöt sekä muut alueella toimivat viranomaiset.

19 momentin kohdan mukaan maakunnan tehtävälään kuuluisi kulttuuria koskevien suunnitelmien ja kehittämistoimenpiteiden yhteensovittaminen osana maakuntastrategian ja -ohjelman sekä maakuntakaavoituksen toteuttamista. Kulttuuri koskee useita alueellisia toimijoita, kuten esimerkiksi kuntia, kyliä, oppilaitoksia, kulttuuria tuottavia laitoksia, kulttuuria tuottavia erilaisia ryhmiä, yrityksiä, yhdistyksiä sekä maakunnan asukkaita. Maakunnan olisi huolehdittava, että kulttuuria koskevat alueelliset suunnitelmat ja kehittämistoimet, kuten esimerkiksi kulttuurimatkailu ja aineeton arvonluonti, olisi sovitettu yhteen maakuntastrategian ja -ohjelman sekä maakuntakaavoituksen toteuttamisen kanssa. Näin kulttuurin näkyvyyttä ja rahoitusmahdollisuuksia voitaisiin parantaa ja kulttuuri tulisi kiinteäksi osaksi maakunnan toimintaa ja kehittämistä.

Lisäksi maakunnan tehtävän alaan kuuluu:

2) sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen ja ehkäisevän päihdetyön asiantuntijatuki kunnille ja ehkäisevät palvelut.

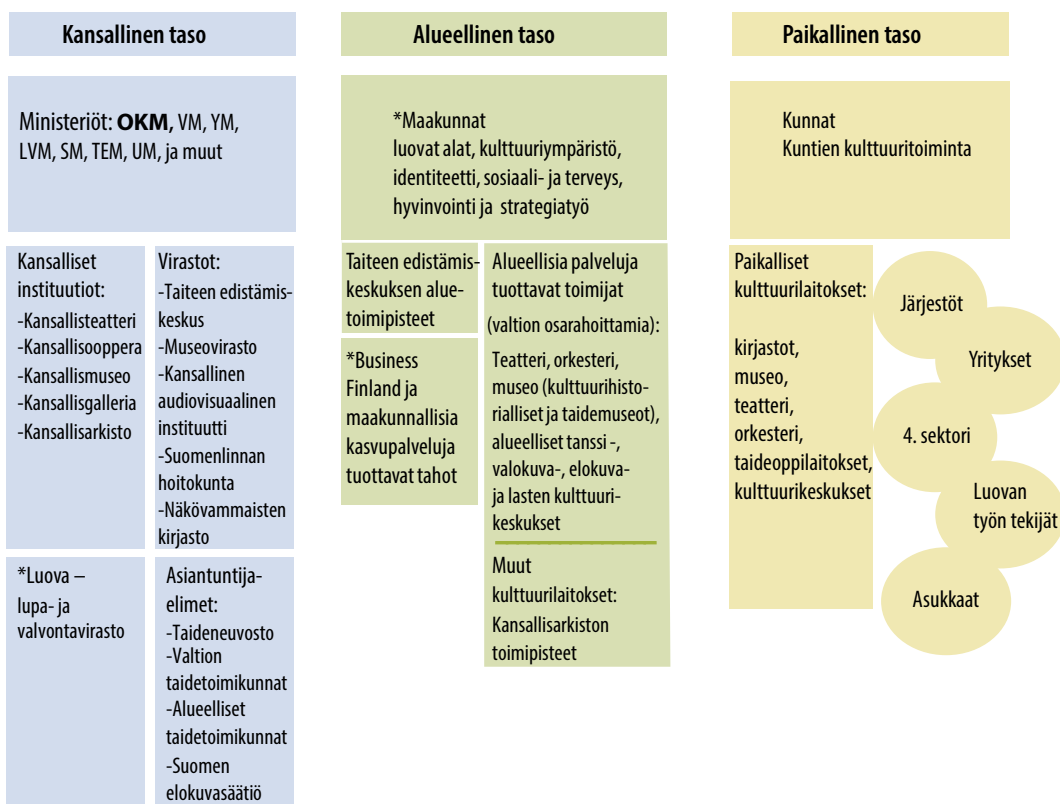
Tähän kokonaisuuteen tulee liittymään myös terveyttä ja hyvinvointia edistävät taide- ja kulttuuripalvelut. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi maakuntia ja kuntia tullaan ohjaamaan tiedolla ja taloudellisilla kannustimilla esimerkiksi hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lisäosalla eli ns. hyte-kertoimen⁸ avulla.

Valmisteilla on SOTE-alueiden ja maakuntien ohjausrakenne, jonka mukaan ohjauksen koordinaatiovastuu julkisen talouden suunnitelman (JTS) osalta olisi valtiovarainministeriöllä ja aluekehittämisen keskusteluiden osalta työ- ja elinkeinoministeriöllä. Muut ministeriöt osallistuisivat ohjaukseen oman hallinnonalansa osalta. Kuntien toiminta perustuisi jatkossakin vahvaan itsehallintoon. Maakunnat edustaisivat itsehallinnollisia kuntia suuremmilla itsehallintoalueilla, mutta niiden itsehallinto olisi heikompaa kuin kuntien itsehallinto.

Uudistusten myötä kuntien sivistystoimen, ml. kulttuurin merkitys korostuu. Kirjasto- ja kulttuuripalvelujen järjestäminen, tapahtumien tuottaminen, taiteen harjoittamisen ja harrastamisen edellytysten tukeminen sekä kulttuuriperinteen ja paikallisen identiteetin edistäminen ovat osa kuntien toimintaa. Niillä on tärkeä tehtävä kansalaisten sivistyksellisten ja kulttuuristen oikeuksien toteutumisessa, osallisuudessa ja osallistumisessa, sekä paikallisen elinvoiman säilyttämisessä ja vahvistamisessa.

---

⁸ Hyte-kertoin lasketaan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimintaa ja tuloksellisuutta kuvaavien indikaattorien kautta. Kunnissa Hyte-kerroin on peruspalvelujen valtionosuudessa. Maakunnan hyte-kertoimesta määrätään maakuntien rahoituslaissa §12.

* Hallituksen 5.4.2016 linjausten mukaiset maakuntien tehtävät.

Kuvio 1. Alkuperäistä kuviota mukailleen tulevaisuuden kulttuurihallinnon kenttä. Alkuperäinen kuvio: Julkinen ja kulttuuripoliittinen päätöksenteko ja kulttuurihallinto Suomessa, s. 31. Taiteen ja kulttuurin kentät (2015) toim. Heiskanen, Kangas, Mitchell

2 Nykytila

Taiteen ja kulttuurin nykytilaa kuvataan tässä luvussa kulttuuripolitiikan strategian kolmen tavoitteen näkökulmasta.

1. Luova työ ja tuotanto

Taide ja kulttuuri kehittyvät luovan työn ja toiminnan kautta. Erityisesti taiteellisen luovuuden ja työn tukeminen ammattitaiteen näkökulmasta on kulttuuripolitiikan keskeisiä painopisteitä. Taiteen vapaus on turvattu perustuslain 16 §:n 3 momentin mukaan.

Taiteilijat kuntien ja alueiden voimavarana

Taiteilijoilla ja muilla luovan työn tekijöillä on myönteinen vaikutus omaan elinympäristöönsä ja alueisiin. Vaikutukset ovat suoria ja epäsuoria. On myös tunnettua, että ns. kriittisen massan syntymisellä on myönteinen merkitys yhteisöjen ja alueiden kehitykseen. Kriittisellä massalla tarkoitetaan sitä, että samassa yhteisössä tai samalla alueella on riittävästi tutkijoita, taiteilijoita, yrittäjiä, palvelusektorin ja teollisen sektorin sekä hallinnon toimijoita. Tällöin syntyy myös luovan toiminnan pääomaa ja verkostoja, joissa vaikutukset kertautuvat ja leviävät.⁹

Alueellisen kehityksen näkökulmasta olisi suotuisaa, että alueilla olisi riittävästi luovan työn tekijöitä. Kulttuurialan toiminnot ja toimijat Suomessa ovat kuitenkin keskittyneet voimakkaasti pääkaupunkiseudulle. Tämä koskee sekä itsenäisiä taiteilijoita, alan julkisia palvelutuottajia että yrityksiä. Joillain aloilla, kuten audiovisuaalisella alalla ja muotoilussa, keskittyminen on muita voimakkaampaa.

⁹ Taiteilijoiden osuuden on nähty yhtenä tekijänä vaikuttavan alueiden kilpailukykyyn. Esimerkiksi Richard Florida on käyttänyt luovuus- ja suvaitsevuusindeksiensä perustana luovien ihmisten, ml. taiteilijoiden määrää. Toisaalta Suomessa on todettu, että Floridan teoriat eivät ole selittäneet kaikkien seutukuntien menestystä.

Ammattitaiteilijoista pääkaupunkiseudulla asuu noin puolet taiteilijan asemaa koskeneen selvityksen mukaan.¹⁰ Keskittyminen pääkaupunkiseudulle voi olla tarkoituksenmukaista verkostojen syntyminen ja työtilaisuuksien näkökulmasta. Toisaalta, kun taiteilijoiden toimeentulo on muutoinkin vaikeaa, kalliit asumis- ja työtilakustannukset eivät helpota toimeentuloa. Asumispaikan valinta kuuluu joka tapauksessa itsestään selviin yksilön oikeuksiin.

Alueellisesti tasavertaisten taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuden sekä eri paikkakuntien ja alueiden elinvoimaisuuden näkökulmasta taiteilijoiden keskittyminen pääkaupunki- tai muille kasvuseuduille on haaste. Ammattitaiteilijoiden pysyvä tai pitkäaikainen asuminen alueella turvaa taide- ja kulttuuritoimintaa ja -palveluita ja takaa niiden laadukkuuden. Tällainen tilanne on erityisesti niillä seuduilla, joilla toimii valtionosuusteattereita, -orkestereita ja -museoita. Taiteilijat osallistuvat asuinalueillaan usein myös muihin aluetta vireyttäviin toimintoihin. He toimivat esimerkiksi opetustehtävissä, ovat mukana ja usein käynnistämässä taide- ja kulttuuritapahtumia. Tapahtumat nähdään kunnissa usein elinvoiman lähteenä, ja niitä voidaan pitää yhtenä kuntien ja alueiden elämisen laadun mittarina.

Kuntien ja alueiden etu olisi, että niissä asuisi enemmän taiteilijoita kuin mikä tilanne monissa kunnissa ja alueilla on nykyisin. Taiteilijat tekevät kuitenkin asuinpaikkapäätöksensä omien elämäntilanteidensa ja arvostustensa sekä yleisten ja erityisesti ammattiinsa liittyvien toimintaedellytysten ja -mahdollisuuksien mukaan. Jos kunnat tai alueet haluavat edesauttaa taiteilijoiden toimintaedellytyksiä, ne voivat tarjota muun muassa kohtuuhintaisia työskentelytiloja, palkata taiteilijoita sekä myöntää apurahoja ja avustuksia. Taiteen edistämiskeskus, myös alueelliset taidetoimikunnat tukevat taiteilijoita myöntämillään apurahoilla ja avustuksilla. Taiteilijat voivat hyödyntää myös muita alueellisia rahoitusmahdollisuuksia, kuten Leader-rahoitusta, mutta se edellyttää toiminnan organisoimista yritys- tai muuhun oikeushenkilömuotoon, koska laajempia hankeavustuksia ei myönnetä yksittäisille taiteilijoille tai ammatinharjoittajille.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on rahoittanut vuodesta 2014 lähtien kunta- ja aluetaitelijahankkeita. Kunta- ja aluetaitelijatoiminnalla tarkoitetaan yhden tai useamman kunnan palkkaamaa taiteilijaa, jonka tehtävänä on ideoida ja toteuttaa taide- ja kulttuuritoimintaa alueella eri kohderyhmien parissa. Keskeistä työssä on yhteisöllinen ja asukkaita aktivoiva toiminta. Taiteilijan ammattitaitoa ja osaamista voidaan hyödyntää asukkaiden osallistumisen lisäämisessä sosiaali- ja terveyssektorin lisäksi mm. koulutus-, nuorisoliikuntasektoreilla, vapaassa sivistystyössä sekä julkisen sektorin strategiaprosesseissa ja elinkeinosektorilla.

10 Kaija Rensujeff, Taiteilijan asema 2010 Taiteilijakunnan rakenne, työ ja tulonmuodostus, 2010. http://www.taike.fi/documents/10921/1094274/Taiteilijan_asema_2010_2.korjattupainos.pdf/f59aa7d3-f396-4340-81ac-2bac9d4ae841

Lisäksi rahoitusta on suunnattu lähiöhankeisiin, joissa yhteisötaiteilijatoimintaa on toteutettu sekä perinteisissä kaupunkien lähiöissä että kuntien maaseutualueiden kylissä mm. kunnissa, joissa viimeisen kymmenen vuoden aikana tapahtuneiden kuntaliitosten myötä kaupunkeihin on liittynyt laajoja maaseutukuntia. Erityisesti lähiöhankeisiin kohdistuneen rahoituksen tavoitteena on ollut ehkäistä taiteen ja kulttuurin avulla asuinalueiden liiallista eriytymistä.

Kunta- ja aluetaiteilija- ja lähiöhankeista valmistui arviointi vuonna 2016. Arvioinnissa todettiin, että taiteellinen toiminta oli korkeatasoista ja monipuolista sekä toi lisäarvoa osallistuneille toimijoille. Taiteilijat tuottivat asukkaille taide- ja kulttuuripalveluita ja toiminnan tuloksena syntyi pysyviä taideteoksia paikkoihin, joihin niitä ei muutoin olisi syntynyt. Hankkeet tuottivat myös poliittista ja yhteisöllistä lisäarvoa, esimerkiksi poliittiset päättäjät osallistuivat toimintaan ja toiminta avasi uusia yhteistyömahdollisuuksia eri hallinto- ja toimijasektoreiden kesken. Hankkeet toivat työtilaisuuksia taiteilijoille ja toimivat käytännön esimerkkeinä siitä, miten taide voi olla mukana oman yhteisön tai alueen kehittämisessä. Tällä voi olla vaikutusta taitelijoiden työtilaisuuksiin pitemmällä tähtäimellä.

Taiteen prosenttiperiaatteen toteuttaminen on tapa, jolla voidaan edistää taiteilijoiden työllisyyttä ja taiteen vaikutusta elinympäristöön. Prosenttiperiaatteen mukaan toimittaisa kohdennetaan tietty prosenttiosuus kuntien tai yksityisten toimijoiden rakennushankkeen kustannuksista taiteeseen. Toimintamalli on ollut käytössä jo 1930-luvulta alkaen, mutta viime vuosina siihen on panostettu aiempaa enemmän mm. Taiteen edistämiskeskuksen kehittämisohjelmassa. Prosenttiperiaatetta ollaan laajentamassa nykyisen hallituksen kärkihankkeessa rakennetusta ympäristöstä sosiaali- ja terveyssektorille. Samalla toiminta tulee koskemaan aiempaa useampia taiteen aloja. Toimintamallin laajentamisessa sekä kunnilla että sote-järjestäjillä on tärkeä rooli.

Luovat alat alueiden voimavarana

Luovien alojen ja luovan talouden kehittämisen näkökulma ja tarve liittyy taiteisiin, mutta ulottuu laajemmin luovuuden hyödyntämiseen yhteiskunnan ja erityisesti elinkeinotoiminnan kehittämisessä. Näkökulma korostaa tuotteiden ja palveluiden, niiden jakelun sekä yleensä liiketoiminnan kehittämistä ja niistä syntyvää taloudellista lisäarvoa. Alueellisesta näkökulmasta luovien alojen toiminta lisää alueellista elinvoimaisuutta, kilpailukykyä ja luo uusia työpaikkoja. Taide- ja kulttuuritapahtumat ja kulttuurimatkailu lisäävät työpaikkojen ohella asukkaiden taide- ja kulttuuripalveluita, tuovat matkailijoita ja lisäävät alueiden vetovoimaisuutta.

Luovien alojen taloudellinen merkitys on todettu kansainvälisesti useissa selvityksissä tai tutkimuksissa. Luovien alojen tärkeys on korostunut henkisen omaisuuden oikeuksiin perustuvan tuotannon kasvaessa globaalisti; luovat alat ovat erittäin tärkeä kasvun ajuri.

UNCTADin vuonna 2015 julkaistujen tietojen mukaan luovien tuotteiden ja palveluiden kauppa oli vuonna 2003 302 miljardia dollaria, ja vuonna 2012 se oli kasvanut 548 miljardiin dollariin.

Suomessa kulttuurin satelliittitilinpidoon mukaan perinteisesti määriteltujen luovien alojen osuus koko talouden arvonlisäyksestä on ollut suurimmillaan 3,6 % vuosina 2008–2009 (6,1 miljardia euroa). Alojen osuus työllisestä työvoimasta on ollut enimmillään 4,2 % vuosina 2008–2011 (107 000 henkilöä). Talouden taantumien ja luovien alojen rakenteellisten muutosten, kuten kustannus- ja painotoiminnan väheneminen myötä toimialan tuotos, arvonlisäys ja työllisten määrä ovat pienentyneet. Vuonna 2014 luovien alojen arvonlisäysosuus oli laskenut 2,9 prosenttiin ja osuus työllisistä 3,5 prosenttiin.

Kulttuurimatkailuklusterin aluetaloudelliset vaikutukset ovat noin 40 euroa matkailijaa kohti. Samansuuntaiset luvut saatiin myös museoiden aluetaloudellista vaikuttavuutta selvittäneessä tutkimuksessa.¹¹ Kulttuurimatkailuklusteriin kuuluvat kulttuurikohteet, esim. tapahtumat, museot sekä muut matkailupalvelut kuten esim. majoitus-, ravitsemus- ja liikennepalvelut.

Matkailun kasvua odotetaan syntyvän matkailun sekä kulttuurin ja luovien alojen rajapinnoissa. Suomi on korkeatasoisen ja rikkaan kulttuurin maa, joka tunnetaan myös omaleimaisesta kulttuurista. Alueelliset ja paikalliset kulttuuriset erityispiirteet ovat selkeitä matkailun vetovoimatekijöitä, mutta kulttuurimatkailukohteena Suomi on vielä heikosti tunnettu.

Luovien alojen tuotannollinen toiminta keskittyy alueellisesti, erityisesti pääkaupunkiseudulle, Tampereelle, Turkuun sekä muutamisiin muihin maakuntakeskuksiin. Kulttuurialan yritysten toimipaikoista lähes 50 % sijaitsee Uudellamaalla kulttuuritilinpidoon mukaisen toimialaluokituksen mukaan, jolloin kulttuuri- ja taidealojen luokituksessa ovat mukana myös sanomalehtien ja kirjojen kustannustoiminta.

Luovien alojen kehittämismahdollisuuksia on tarkasteltu vuonna 2017 huhtikuussa valmistuneessa raportissa Luova talous ja aineettoman arvon luominen kasvun kärjiksi.¹² Raportin pohjalta Juha Sipilän hallitus päätti hallitusohjelman puolivälin tarkistuksessaan Rat-

11 Kulttuurimatkailun taloudellisista vaikuttavuudesta on selvitetty mm. seuraavissa tutkimuksissa: Pirkanmaan festivaalien ja kulttuurikohteiden taloudellinen vaikuttavuus 2013, Museoiden taloudellinen vaikuttavuus (2013), Kulttuurimatkailun vaikuttavuusindikaattorit. Esiselvityshankkeen 2013–2015 loppuraportti (2015) ja Matkailun tulo- ja työllisyysvaikutukset Mänttä-Vilppulassa (2017)

12 http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79725/Luova%20talous%20ja%20aineettomat%20arvot_FINAL.pdf

kaisujen Suomi: Puolivälin tarkistus, Hallituksen toimintasuunnitelma vuosille 2017–2019 luovaa taloutta vahvistavista toimista.¹³

Alueiden kehittämisen kannalta em. työryhmän ja hallituksen päätöksessä huomionarvoista on muun muassa luovien alojen kehittämistoiminnan integroituminen osaksi valtakunnallista Business Finland –toimintaa, maakunnallisia kasvupalveluita ja kuntien elinkeinotoiminnan kehittämistä. Luovan osaamisen monialaiset osaamiskeskittymät ja koulutuksen työelämävastaavuuden parantaminen voivat toimia alueellisesti luovien alojen kasvun pohjina.

Luovia aloja on kehitetty EU-rahoituksella rakennerahasto-ohjelmakausien aikana. Cuporen laatiman selvityksen¹⁴ mukaan rakennerahastokaudella 2007–2013 luovien aloja rahoitettiin EU:n ja valtion rahoituksen osalta lähes 47 miljoonalla eurolla. Tästä valtakunnallisen luovien alojen kehittämisohjelman osuus oli lähes 19 miljoonaa euroa. Rahoitus kohdistui mm. luovien alojen liiketoimintaosaamisen, tuote- ja palvelukehitysoosaamisen sekä tuottaja- ja manageriosaamisen (välittäjätoiminnan) kehittämiseen. Kulttuurimatkailua rahoitettiin Manner-Suomen maaseutuohjelmasta yli 15 miljoonalla eurolla. Ohjelmakaudella 2014–2020 luovia aloja rahoitetaan Luovaa osaamista –valtakunnallisesta toimenpidekokonaisuudesta, jonka tavoitteena on mm. luovan osaamisen integroituminen kasvu- ja rakennemuutosaloille ja luovien alojen ammattilaisten työllistymisen vahvistaminen. Valtakunnallisella toimenpidekokonaisuudella rahoitetaan myös luovien alojen valtakunnallista koordinaatiohanketta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee luovia aloja mm. Digi- ja CreaDemo-ohjelmilla sekä kulttuuriviennin ja kulttuurimatkailun avustuksilla. Luovien alojen välittäjätoimintaa on tuettu tähän mennessä kertaluonteisilla lisätalousarviomäärärahoilla sekä keväällä 2017 kuvataiteen välittäjätoimintaan kohdennetulla määrärahalla. Ministeriö tukee välittäjätoiminnan kehittämistä vuonna 2018 kokeilu- ja kehittämishankerahoituksen puitteissa.

13 Toimintasuunnitelman mukaan luovilla aloilla on merkittävää kasvupotentiaalia. Ne ovat jo nyt merkittävä osa kansantaloutta ja suuri työllistäjä. Aineeton pääoma on uusi tuotannon tekijä, ja luovalla työllä tuotetaan korkean jalostusarvon vientituotteita. Luovien alojen toimintaedellytysten parantamiseksi, yhteistyön ja verkostoitumisen lisäämiseksi sekä muiden alojen kilpailukyvyn vahvistamiseksi hallitus ottaa luovat alat osaksi yrittäjyys- ja työllisyyspaketteja sekä niihin kuuluvia kasvun ja kansainvälistymisen tukimuotoja toteuttaen ”Luova talous ja aineettomat arvot” -työryhmän ehdotuksia. Hallitus vaikuttaa siihen, että Verohallinto selkiyttäisi kriteerit, joilla tekijänoikeuksista saatava tulo voitaisiin katsoa elinkeinotuloksi. Tällöin siitä voitaisiin vähentää tulonhankkimismenot. Tekijänoikeuksien luovuttamiseen ja niiden arvostamiseen liittyvät verotuskäytännöt yhtenäistettäisiin, jolloin tekijänoikeudet sekä niistä syntyvä tulo olisi mahdollista siirtää yhtiölle. Selkiytetään ei-työsuhteisten taiteilijoiden MYEL-YEL -eläketurva niin, että päällekkäisyyksiltä vältytään.

14 Kulttuuripolitiikan yhteys EU:n innovaatio- ja aluepolitiikkaan. EU:n rakennerahastojen ja maaseudun kehittämishojelman lisäarvo kansalliselle kulttuuripolitiikalle, 2015. <http://www.cupore.fi/fi/julkaisut/cuporen-julkaisut/oli-jakonon-ja-ritva-mitchell-kulttuuripolitiikan-yhteys-eu-n-innovaatio-ja-aluepolitiikkaan>

2. Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin

Osallisuuteen ja osallistumiseen kuuluvat julkisen ja yksityisen sektorin tuottamat taide- ja kulttuuripalvelut sekä ihmisten omaehtoinen taide- ja kulttuuritoiminta. Keskeistä on se, ovatko taide- ja kulttuuripalvelut saatavilla ja saavutettavissa. Tässä strategia-alueessa erityisesti kuntien rooli korostuu, koska merkittävä osa julkisista palveluista tuotetaan siellä tai kuntien osarahoittamana. Alueellisesta ja paikallisesta näkökulmasta harrastustoiminnan tukemisella on suuri merkitys. Perustuslain 20 §:ssä sekä 17 §:n 3 momentissa määritellään kaikille vastuu kulttuuriperinnöstä sekä annetaan oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kulttuuriaan.

Taide- ja kulttuuripalveluja tuottaa julkinen, kolmas ja yksityinen sektori. Kunnat vastaavat kulttuuripalveluiden järjestämisestä mm. yleisten kirjastojen, yleisen kulttuuritoiminnan ja osin taiteen perusopetuksen tehtävien osalta. Kunnat saavat toiminnan järjestämiseen valtionrahoitusta osana peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmää. Kuntien rooli kulttuuri- ja taidepalveluiden rahoittajana ja kehittäjänä on myös merkittävä.

Valtion osarahoittamat taide- ja kulttuuripalvelut, kuten taide- ja kulttuurilaitokset (museot, teatterit ja orkesterit) ovat tärkeitä taide- ja kulttuuripalveluiden tuottajia. Ne sijaitsevat pääosin pääkaupunkiseudulla ja maakuntakeskuksissa. Kunnat voivat tukea muita kulttuuritoimijoita, kuten yhdistyksiä ja yksityisiä toimijoita. Osa tuetaan lisäksi valtionavustuksin. Maakuntamuseot ja alueelliset taidemuseot ovat osin kunnallisia toimijoita, jotka saavat valtion tukea maakunnallisten tehtävien hoitamiseen. Julkisen tuen piiriin kuuluvat myös eri taiteenalojen alueelliset keskuskeskukset, kuten alueelliset elokuvakeskukset sekä tanssin, valokuvan ja lastenkulttuurin aluekeskukset, jotka saavat valtion rahoitusta Taiteen edistämiskeskuksen kautta. Näistä lastenkulttuurikeskukset ovat pääosin kuntapohjaisia, muut kolmannen sektorin toimijoita. Eri puolilla Suomea järjestetään kulttuuritapahtumia, joista osa saa rahoitusta opetus- ja kulttuuriministeriöstä tai Taiteen edistämiskeskuksesta.

Rakennerahastojen ohjelmakaudella 2014–2020 on käynnissä osallistamalla osaamista valtakunnallinen ESR-toimenpidekokonaisuus, josta rahoitetaan taide-, kulttuuri-, liikunta- ja nuorisotyölähtöisiä toimintamenetelmiä käyttävien toimijoiden ja palveluiden tuottajien toimintaa tukemaan syrjäytymisuhan alaisia nuoria ja heidän perheitään koulutuksen ja työelämän siirtymävaiheissa. Valtakunnallisella toimenpidekokonaisuudella rahoitetaan myös osallistamalla osaamista valtakunnallista koordinaatiohanketta.

Yleisen kirjaston palvelut ovat saatavilla jokaisessa kunnassa. Koko maan kattava kirjastoverkko toteuttaa käytännössä kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia ja rakentaa osaltaan avointa kansalaisyhteiskuntaa. Kirjastojen tarjoama avoin pääsy tietoon ja kulttuuriin tukee vapaata mielipiteen muodostusta ja itsensä ilmaisua sekä asukkaiden osallisuutta. Kehittyneet ja asukkaiden tarpeita vastaavat fyysiset ja digitaaliset kirjasto- ja tietopalvelut turvaavat tiedon ja kulttuurin yhdenvertaisen saatavuuden ja saavutettavuuden maan

eri puolilla. Maakuntakirjastot ovat kunnallisia toimijoita. Niiden tehtävänä on tukea toimialueensa kuntien kirjastojen kehittymistä. Kunnat saavat maakuntakirjastotoimintaan erillistä valtionavustusta. Vuoden 2017 alussa voimaan tulleen yleisiä kirjastoja koskevan lain (1492/2016) myötä nykymuotoisesta maakuntakirjastojärjestelmästä luovutaan ja se korvataan asetuksessa¹⁵ määrätyille kirjastoille annettavalla alueellisella kehittämistehtävällä 1.1.2018 alkaen.

Kuntien yhtenä tehtävänä on kulttuuripalveluiden järjestämisestä vastaaminen. Kulttuuritoimen tehtävä on lakisääteinen, mutta siihen käytettävät voimavarat ja tehtävän laajuus ovat kunnan harkinnassa. Yleinen kulttuuritoiminta on kulttuuripalvelu, joka ulottuu kaikkiin kuntiin ja kuntien asukkaisiin. Sillä tuetaan laaja-alaisesti paikallista kulttuuritoimintaa ja toimijoita. Kulttuuritoiminnan organisoinnin ja kulttuuripalvelujen tuottamisen tavat ovat suomalaisissa kunnissa moninaiset. Yleinen kulttuuritoiminta sisältää yleensä mm. kuntien kulttuuritoiminnan henkilöstön palkkauskulut ja erilaiset avustukset taiteen alan ammattilaisille ja kolmannen sektorin toimijoille, kuten tapahtumille ja harrastajaryhmille.

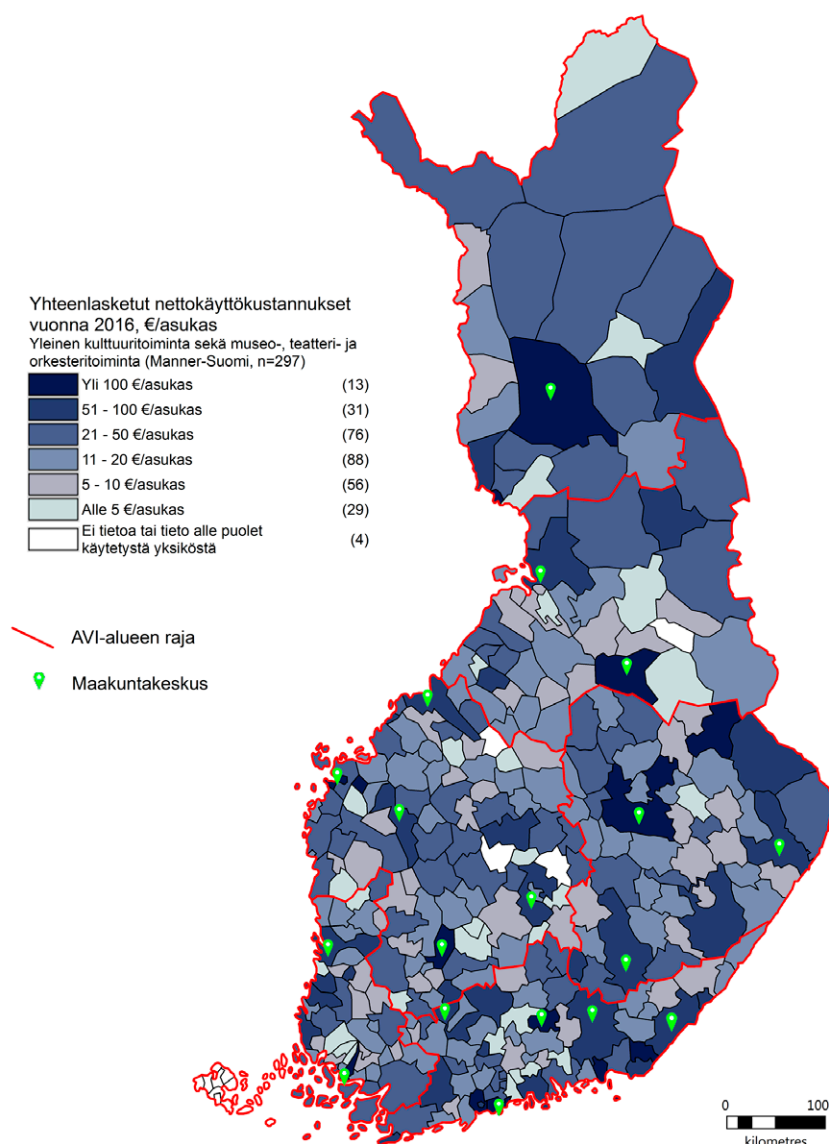
Kuntien taloustilanne on ollut pitkään heikkenevä, mikä on vaikuttanut kulttuuripalveluiden järjestämiseen. Professori Anita Kankaan ja ministeri Kalevi Kivistön vuonna 2011 julkaistussa selvityksessä kuntien kulttuuritoiminnan tuki- ja kehittämisselityksestä todettiin, että kulttuurin voimavarat vaihtelevat kuntien välillä. Osassa kuntia voidaan katsoa palveluiden saatavuuden heikentyneen.

Kuntien kulttuuritoiminnan piiriin voi sisältyä yhteistyö paikallisten ja alueella asuvien taiteilijoiden kanssa. Käytännöt vaihtelevat kunnittain. Yhdessä ääripäässä yhteistyötä ei paikallisesti juurikaan tehdä tai paikkakunnalla ei asu taiteilijoita. Joissain kunnissa taiteilijoille tarjotaan työskentelyapurahoja ja -tiloja. Joissain on pyritty löytämään keinoja tukea taiteilijoiden työtä esimerkiksi hankkimalla teoksia tai toteuttamalla yhteisöllisiä hankkeita.

Osa kuntien kulttuuritoiminnan järjestämisestä ovat erilaiset tapahtumatuotannot ja näiden järjestämistapa vaihtelee avustettavista tapahtumista kuntien itse tuottamiin.

---

15 Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus yleisistä kirjastoista 660/2017.

Kuva 2. Kuntien henkilöstöressit vaihtelevat. Hieman yli puolessa (52 %) vuoden 2017 peruspalveluiden arvioinnin kyselyyn vastanneista kunnista yleiseen kulttuuritoimintaan kohdistui yksi henkilötyövuosi tai enemmän. Vastaavasti 48 prosentissa vastaajakunnista yleiseen kulttuuritoimintaan kohdistui alle yksi henkilötyövuosi.¹⁶

Yleisen kulttuuritoiminnan käyttökustannukset kuntien käyttötalouden käyttökustannuksista olivat vuonna 2016 keskimäärin noin 0,30 %. Osuus on laskenut vuodesta 2006 lähtien, jolloin se oli 0,43 %. Museoiden, teattereiden ja orkestereiden käyttökustannukset olivat vuonna 2016 keskimäärin noin 0,7 % kuntien käyttökustannuksista. Lukumäärällisesti yli puolessa Suomen kunnista kulttuuriin sijoitettiin kuntataloudessa alle 20 € asukasta kohden. Kirjastojen toimintakulut vuonna 2016 olivat yhteensä 316,7 milj. euroa kirjastotilastojen mukaan.

¹⁶ Cuporen julkaisematon tutkimus: työryhmän toimeksiannosta tehty tilastotarkastelu.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen ATH-tutkimuksen¹⁷ mukaan kulttuuripalveluiden riittävydessä koetaan olevan eroja eri puolilla Suomea. Sisemmillä kaupunkialueilla riittävästi kulttuuripalveluita oli vuonna 2013 noin 90 prosentin mielestä, kun harvaan asutulla maaseudulla tätä mieltä oli noin 65 prosenttia. Kulttuuripalveluiden käyttämisessä on tutkimuksen mukaan eroja, joskin ne ovat pieniä. Esimerkiksi vuonna 2013 sisemmillä kaupunkialueilla kulttuuripalveluita 1-3 kertaa kuukaudessa käyttäviä oli yli 2 prosenttia, kun harvaan asutulla maaseudulla käyttäjiä oli 1 prosentti. Museoissa tai taidenäyttelyissä vähintään kerran kuukaudessa kävi sisemmillä kaupunkialueilla yli 6 %, kun harvaan asutulla maaseudulla vain hieman yli 2 prosenttia.

Kuntaliiton ARTTU2 - tutkimusohjelman kuntalaiskyselyn 2015 vastauksista käy ilmi, että vastaajista 91 % piti kirjastopalvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta hyvänä. Asteikolla 1–5 arvio kirjastopalveluiden hoidosta omassa kunnassa sai arvion 4,37. Vastaava kulttuuripalveluiden luku oli 3,97.

Taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuudessa on saatavuuden lisäksi eroja. Palveluiden saavutettavuus voi vaihdella mm. sosiaalisen, taloudellisen ja alueellisen saavutettavuuden näkökulmista. Taide- ja kulttuuripalveluiden saavutettavuuteen vaikuttaa myös mm. päätöksentekoprosessien ja viestinnän saavutettavuus, rakennetun ympäristön esteettömyys, saavutettavuus eri aistien avulla ja ymmärtämisen tukeminen. Viime vuosien aikana taide- ja kulttuuripalveluiden taloudellista ja alueellista saavutettavuutta on pyritty lisäämään uusien toimintamallien kautta, mm. Kulttuuria kaikille -palvelun koordinoimalla Kaiku-kortilla.¹⁸

Moni kulttuuripalvelu on toteuttanut saavutettavuuden eri osa-alueisiin liittyviä parannuksia viime vuosina. Kuitenkin monella eri saavutettavuuden osa-alueella on kulttuuripalveluissa edelleen kehitettävää, esimerkiksi henkilökunta- ja esiintymistilojen sekä verkkoviestinnän esteettömyyden, sekä erilaisten tulkkauspalvelujen (kuten viittomakielisen tulkkauksen ja kuvailutulkkauksen) säännöllisen tarjoamisen osalta. Saavutettavuuden suunnitelmallinen kehittäminen erillisellä saavutettavuussuunnitelmalla ei myöskään ole yleistä. Erityisenä haasteena alueellisen saatavuuden kannalta harvemmin asutuilla alueilla ovat kulkemisen ratkaisujen puute ja/tai kulkemisesta aiheutuvat liian suuret kustannukset. Moni kulttuuripalvelu huomioi hinnoittelussaan pienituloisia henkilöitä ja perheitä esimerkiksi maksuttomien tapahtumien ja alennuksien, ja lisäksi yhä useampi kulttuuritoimija kertoo palveluidensa saavutettavuudesta ja esteettömyydestä osana viestintäänsä. Kulttuurikaveri ja/tai luotsi-malleja¹⁹ on levinnyt jo yli 25 paikkakunnalle Suomessa, mikä kertoo monien kulttuuritoimijoiden vahvasta tahtotilasta madaltaa osallistumisen sosiaalisia ja taloudellisia, ja myös fyysisiä esteitä.

17 Aikuisten terveys- ja hyvinvointitutkimus (ATH) korvautui vuonna 2017 FinSote-tutkimuksella

18 Usean eri kunnan käyttämän yhteneväisen Kaikukortti-mallin lisäksi joillakin kaupungeilla on käytössä omia malleja alueensa kulttuuripalveluiden taloudellisen ja sosiaalisen saavutettavuuden edistämiseen, kuten Kimmo-ke-ranneke Turussa ja Kipinä-toiminta Jyväskylässä.

19 http://www.cultureforall.info/doc/tutkimukset_ja_raportit/selvitys_kulttuuriluotsitoiminnasta_suomessa.pdf

Taiteen perusopetusta tuotetaan suurimmassa osassa kuntia; vuonna 2012 yhteensä 251 kunnassa. 85 prosentissa kyselyyn vastanneista kunnista oli taiteen perusopetusta järjestävä oppilaitos tai oppilaitoksen sivutoimipiste. Taiteen perusopetuksen tarjonnassa, kysynnässä ja saavutettavuudessa on merkittäviä maakunnittaisia eroja. Opetus keskittyy paljolti eteläiseen Suomeen. Koko maassa taiteen perusopetuksen piirissä oli vuonna 2012 keskimäärin 12 prosenttia pääasiallisesta kohderyhmästä eli 2–19-vuotiaista lapsista ja nuorista. Taiteen perusopetuksessa ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia viime vuosina, vaikkakin kuntien peruspalveluiden valtionosuuksien leikkaukset ovat voineet heijastua jossain määrin toimintaan.

Lastenkulttuurikeskusten arvioinnissa vuodelta 2014 on todettu, että Taikalamppu-verkosto on kasvattanut alueellista saavutettavuuttaan tasaisesti, mutta valtakunnallisesti suuria alueita on vielä toiminnan ulottumattomissa. Myös erityisryhmät saavutetaan vaihtelevasti.²⁰

Taide- ja kulttuuripalveluiden tuottamisen malleja

Kunnan kulttuuritoiminnan tuottaminen voi muodostua useammasta tuotantotavasta: oman tuotannon lisäksi kunta voi hankkia kulttuuripalveluja yksityisiltä palvelutuottajilta tai toiselta kunnalta sekä toteuttaa yhteistyö- ja ostopalvelutuotantoa kolmannen sektorin kautta. Kuntien asukkailla tulisi olla mahdollisuus saada ja osallistua taide- ja kulttuuripalveluiden käyttämiseen tasa-arvon näkökulmasta kohtuullisella etäisyydellä asuinpaikasta.

Kuntien arviot eri toimijoiden osuuksista kunnan kulttuuritoiminnassa vaihtelevat peruspalveluiden arvioinnin mukaan: keskimäärin kolmannen sektorin osuus on noin neljäsosa ja yritysten vajaa kymmenesosa. Erilaiset taiteen ja kulttuurin toimijat, kuten kansalliset taide- ja kulttuurilaitokset tekevät eri puolille Suomea ulottuvaa kiertuetoimintaa, mutta sitä voitaisiin mahdollisesti lisätä nykyisestä. Joitakin kokeiluja myös sähköisten taide- ja kulttuuripalveluiden tuottamiseen on toteutettu, mutta toiminta ei ole systemaattista.

Peruspalveluiden arvioinnin 2013 mukaan kuntien arvio oman kulttuuritoiminnan osuudesta oli keskimäärin yli 53 prosenttia. Yli puolet kunnista oli kuitenkin ostanut tai ulkoistanut kulttuuripalveluja kolmannen sektorin toimijoille. Kulttuuritoimintaan tai kulttuuripalveluihin liittyviä sopimuksia oli tehnyt vastanneista kunnista noin puolet kolmannen sektorin kanssa ja vajaa kolmasosa yritysten kanssa. Yritysten kanssa tehdyt sopimukset liittyivät käytännössä palvelujen ostamiseen tai ulkoistamiseen. Valtaosa kuntien sopimuksista sekä ostetuista palveluista liittyi tapahtumien ja esiintymisten tuotantoon. Kolmannen sektorin roolin arvioitiin

²⁰ Taikalamput näkyvät ja vaikuttavat Lastenkulttuurin taikalamppuverkoston keskusten vuosien 2009–2013 toiminnan vaikuttavuuden arviointi Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2014:8
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75226/OKM8.pdf?sequence=1>

olevan useimmissa kunnissa kunnallisia toimintoja vahvistava tai täydentävä. Yritysten rooli arvioitiin kolmatta sektoria useammin kunnallisia toimintoja korvaavaksi.

Kunnat voivat tuottaa kulttuuritoimintaa eri sektoreiden yhteistyönä ja käytännön tasolla tästä on muodostunut jo osin toimiva toimintatapa. Erityisesti pienissä kunnissa kuntien vastuuhenkilöiden työnkuvat koostuvat monista asioista ja sektoreista. Yhteistyön määrä vaihtelee sektoreittain ja hallinnonaloittain. Yhteistyötä sivistystoimialan kanssa kuvaavat esimerkiksi kulttuurikasvatussuunnitelmat. 2000-luvulla ovat vahvistuneet toimintamallit sosiaali- ja terveyssektorin kanssa, kuten mm. taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toiminta. Rakennushankkeissa ja julkisen infrastruktuurin rakentamisessa kulttuurisektori on edistänyt taiteen prosenttiperiaatteen käyttöä. Sektoreiden välisessä yhteistyössä on kuitenkin eroja kuntien välillä riippuen mm. siitä, miten hallinto on järjestetty ja toimintatavat ovat muodostuneet.

Yleisen kulttuuritoiminnan yhteistyö kirjasto-, nuoris- ja liikuntasektoreiden kanssa on usein tiivistä, koska osassa kuntia sektorit ovat hallinnollisesti saman johtajan alaisuudessa. Erityisesti pienissä kunnissa on paljon yhdistelmävirkoja, jolloin esimerkiksi kirjasto- tai nuorisotoimenjohtaja hoitaa yleisen kulttuuritoiminnan tehtäviä. Valtionosuuslaitosten, teattereiden, orkestereiden ja museoiden sekä yleisen kulttuuritoiminnan välinen yhteistyö vaihtelee, mihin vaikuttaa laitosten sijainti ja kiinnostus tehdä kiertuetoimintaa.

Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutukset osana terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä sekä osana hoitoa on osoitettu monissa tutkimuksissa. Lisäksi kulttuurilla on merkitystä asukkaiden hyvinvoinnin edistämässä, osallisuuden ja aktiivisuuden lisäämisessä sekä ylläpitämisessä. Tulevaisuuden kunnan ja maakunnan rajapinnat sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottamisessa sekä kunnan ennaltaehkäisevässä toiminnassa ovat keskeisiä.

Kaksikielisissä kunnissa kulttuuripalveluita järjestetään käytännössä sekä suomeksi että ruotsiksi. Kulttuuritoimintaa toteutetaan osana maahanmuuttajille järjestettävää toimintaa ja kotouttamista. Kulttuuritoiminnan kautta muodostuu osa asukkaiden identiteetistä paikallistasolla. Paikallisen identiteetin muodostuminen tukee mm. asukkaiden osallistumista ja yhteenkuuluvuutta.

Kunnat järjestävät taide- ja kulttuuripalveluita myös yhteistyössä toistensa kanssa. Joillakin seuduilla Suomessa toimii tai on toiminut yhdistyksiä kulttuuripalveluiden järjestämiseksi. Käytännössä kunnat tekevät yhteistyötä mm. tapahtumien järjestämisestä ja jakavat kustannuksia esiintyjien hankkimisessa. Yksi tyypillinen kuntien välisen yhteistyön muoto on erilaisen hankkeiden toteuttamiseen ja rahoittamiseen osallistuminen. Kuntien välinen yhteistyö on mahdollista hoitaa käytännön tasolla mm. sopimuksin. Sopimuksellisuus lisääntynee tulevaisuudessa sote- ja maakunta- ja tulevaisuuden kuntaan kohdistuvan uudistuksen vuoksi.

Viime vuosina taide- ja kulttuuripalveluiden järjestämisessä on otettu käyttöön asukkaita osallistavia ja yhteiskehittämiseen tähtäviä menetelmiä, kuten osallistuva budjetointi ja kulttuurisuunnittelu (Cultural Planning). Osallistuva budjetointi tarkoittaa talouden ja demokratian yhdistämistä, jolloin asukkaat otetaan pohtimaan ja päättämään sitä, mihin esimerkiksi kulttuuripalveluiden resurssit käytetään. Kulttuurisuunnittelun olennaisia osia on alhaalta ja ylhäältä lähtevän päätöksenteon yhdistäminen, poikkisektoraalisuus ja kulttuurilähtöisyys. Kulttuurisuunnittelussa asukkaat osallistuvat ja tuovat kaupunkikehittämiseen oman subjektiivisen kokemuksensa. Kulttuurisuunnittelu voidaan nähdä yhteiskehittämisen menetelmänä, joka rakentaa vuorovaikutteista kehittämiskulttuuria.

Muutamissa kehittämishankkeissa on toteutettu laajoja yhteistyökokeiluja useiden maakuntien välillä, mutta laajat yhteistyörakenteet ovat kuitenkin varsin harvinaisia taiteen ja kulttuurin aloilla. Tanssin aluekeskusten toiminta on ollut alueellisesti varsin kattavaa, mutta esimerkiksi lastenkulttuurikeskusten toiminta ei ole vakiintunut koko Suomeen. Joillakin taiteen aloilla voi alueellisen rakenteen katsoa olevan puutteellinen. Esimerkiksi visuaalisten alojen osalta aluekeskustoimintaa on vain valokuvan ja elokuvan aloilla. Osa näistä aluekeskuksista toimii paikallisesti pienten resurssien vuoksi. Aluekeskusten ja taidemuuseoiden lisäksi visuaalisella alalla toimii taidegallerioita, joita Frame Finlandin selvityksen mukaan vuonna 2016 paikannettiin 116 kappaletta, yhteensä 26 eri paikkakunnalla. Gallerioista puolet sijaitsi Helsingissä.²¹

Useiden maakuntien ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten alueilla toimii maakunnallisia tai alueellisia verkostoja, foorumeita ja neuvottelu- ja lautakuntia, joita ylläpitävät alueesta riippuen useimmiten joko maakuntien liitot tai elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset. Toiminnan painotus voi olla luovien alojen edistämiseen keskittynyt tai laajempi kulttuurin edistäminen. Verkostot voivat valmistella erilaisia strategioita, käsitellä rahoitushakemuksia tai valmistella muita kehittämistoimenpiteitä. Foorumeita tai verkostoja ei kuitenkaan toimi kaikkien maakuntien alueella.

Yleisten kirjastojen kesken kuntien välinen yhteistyö on säännöllisempää ja vakiintuneempaa. Kirjastot tekevät yhteistyötä mm. palvelujen kehittämisessä sekä tietojärjestelmä- ja aineistohankinnoissa.

Järjestöjen ja kansalaistoiminnan rooli

Järjestöjen ja kansalaistoiminnan merkitys on taiteen ja kulttuurin toimialalla suuri. Suomessa on yli 20 000 kulttuuri- ja taidealan järjestöä.²² Jokaisella taiteen alalla on oma valta-

21 Taidegalleriatilasto 2016. <https://frame-finland.fi/wp-content/uploads/2016/07/Taidegalleriatilasto-2016.pdf>

22 Kulttuurialan kolmas sektori. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2010:4

kunnallinen järjestöjen rakennelma, josta voidaan useimmin erottaa kolme tasoa: ammattilaiset, harrastajat ja lapset. Opetus- ja kulttuuriministeriö rahoittaa valtakunnallisesti toimivia taiteen ja kulttuurin järjestöjä vuosittain noin kymmenellä miljoonalla eurolla. Kahdeksaa taiteen tiedotuskeskusta tuetaan noin neljällä miljoonalla eurolla. Myös Taiteen edistämiskeskus rahoittaa taide- ja kulttuurijärjestöjen toimintaa. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö tukee valtakunnallisia neuvonta- ja nuorisojärjestöjä, joiden toimintaan sisältyy myös kulttuurin kehittämistä.

Valtakunnallisesti toimivien järjestöjen päätoimipaikka on useimmiten Helsingissä, mutta toiminta kattaa koko Suomen. Käytännössä osalla järjestöistä täysipäiväisesti palkattua ammattihenkilöstöä on lähinnä pääkaupunkiseudulla. Järjestöjen eri puolilla Suomea sijaitsevat yhdistykset saattavat toimia pääosin vapaaehtoisvoimin. Merkittävä osa eri taiteenalojen ammattilaisryhmistä, joista osa on yhdistyksiä, sijaitsee pääkaupunkiseudulla. Joillakin järjestöillä paikalliset yhdistykset keskittyvät pääkaupunkiseudulla ammattilaisten toimintaan, mutta muualla Suomessa ammattilaiset ja harrastajat toimivat samoissa yhdistyksissä, kuten esimerkiksi kuvataideyhdistyksissä.

Järjestöillä on merkittävä rooli kulttuuritoiminnan edistämässä erityisesti paikallisesti. Merkitys korostuu esimerkiksi kaupunginosissa ja erityisesti maaseudulla, missä julkisia taide- ja kulttuuripalveluita on vähemmän. Paikallisten asukkaiden oma aktiivisuus on näin ollen myös merkittävää taide- ja kulttuuripalveluiden järjestämisessä.

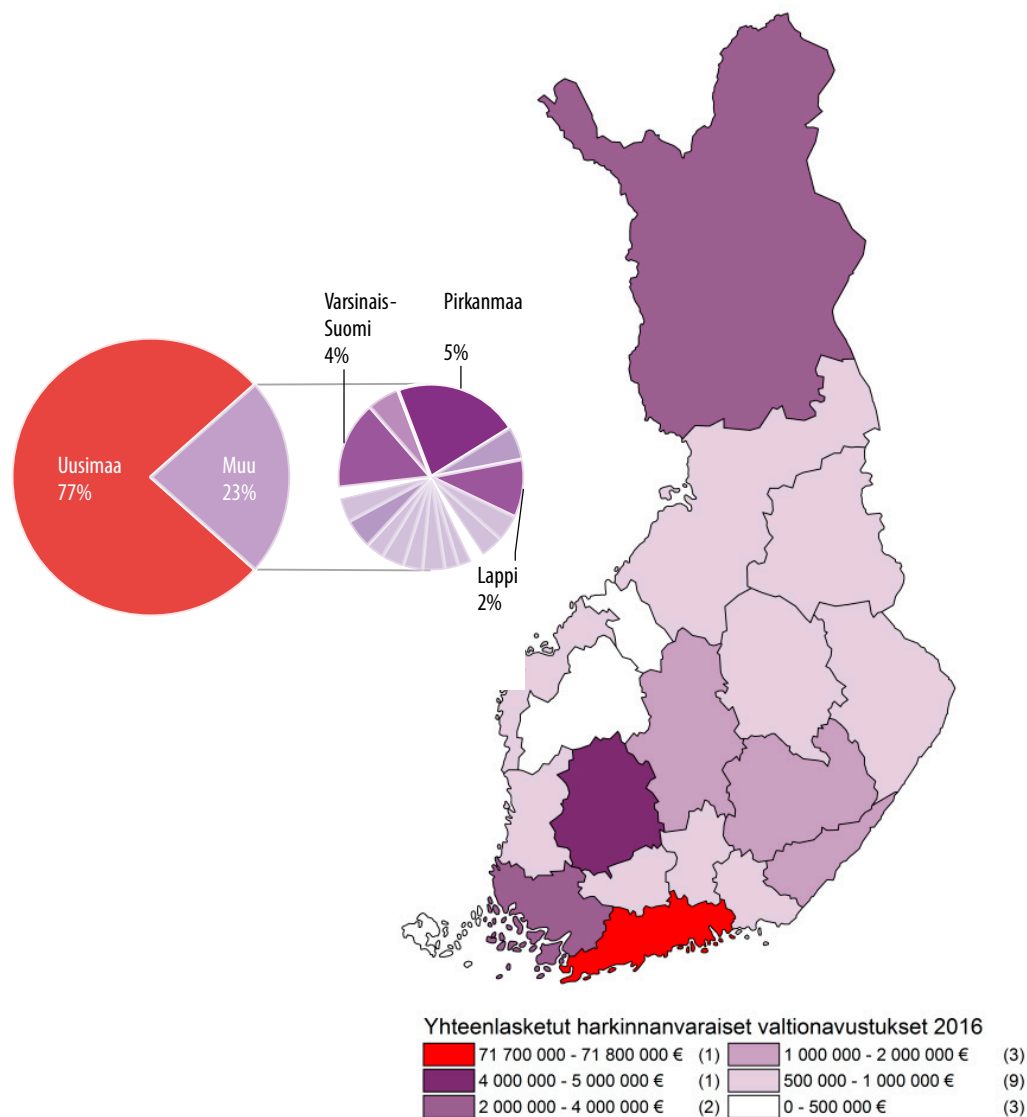
Kasvamassa on ns. neljännen sektorin rooli. Kaikki aktiiviset ihmiset eivät halua toimia järjestäytyneissä yhdistyksissä, koska yhdistystoiminnan byrokratia voidaan kokea rasitteena. Neljännen sektorin rooli ja erilainen yhteiskehittämistoiminta on aktiivista erityisesti suurimmissa kaupungeissa.

3. Kulttuurin perusta ja jatkuvuus

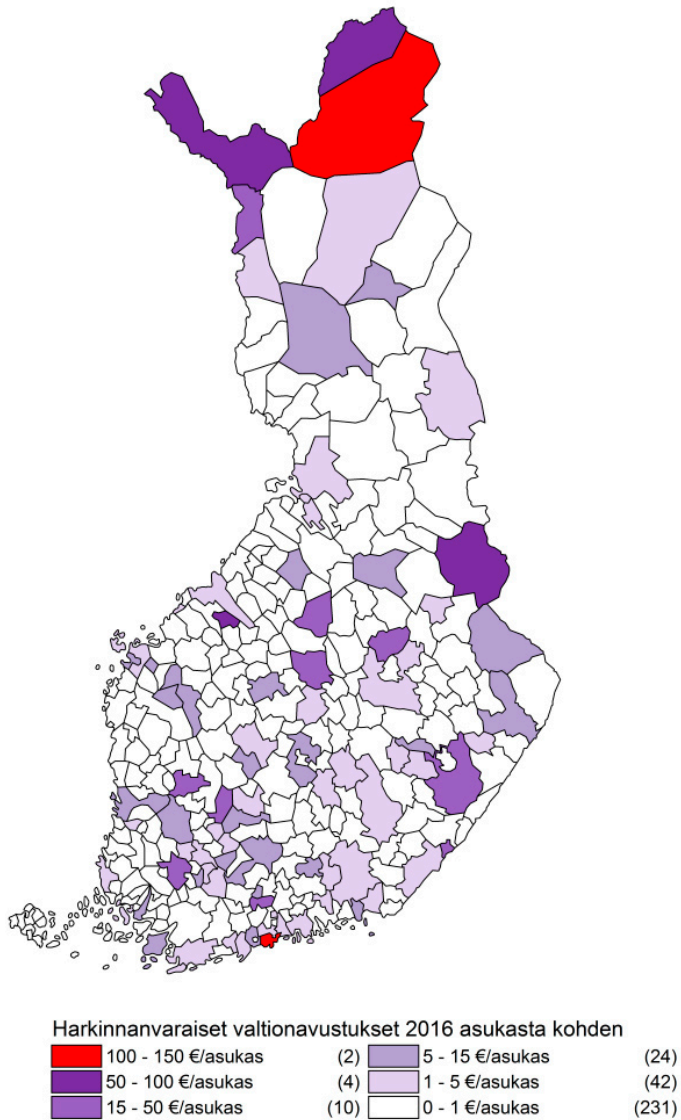
Suomessa on tyypillistä, että samoja toimijoita rahoittavat useat eri toimijat, pääsääntöisesti sekä kunnat että valtio. Rahoittajina toimivat myös säätiöt ja taide- ja kulttuuripalveluiden käyttäjät. Taiteen ja kulttuurin rahoituskehitys oli suotuisa 2010-luvun taiteeseen saakka. Sen jälkeen toimialalle on kohdistunut säästöjä. Ne ovat kohdentuneet sekä toimialan virastoihin ja laitoksiin että valtionosuutta ja valtionavustuksia saaviin toimijoihin.

Kaupungistuminen on vahvistunut viime vuosien aikana ja väestö keskittyy yhä enemmän kasvukeskuksiin. Suomen väestöstä asuu noin 30 prosenttia Uudenmaan alueella ja muualla Suomessa noin 70 prosenttia. Uusimaa, Varsinais-Suomi, Pirkanmaa ja Pohjois-Pohjanmaa ovat Suomen väkirikkaimpia maakuntia. Suomen väestöstä niissä asuu yhteensä 55 %. Taiteilijoista asuu pääkaupunkiseudulla noin 50 prosenttia.

Opetus- ja kulttuuriministeriön harkinnanvaraisesta rahoituksesta Uudenmaan alueelle kohdistuu tarkastelutavasta riippuen 77-86 prosenttia ja muualle Suomeen 14-33 prosenttia. Uudenmaan osuus on 77 prosenttia, mikäli kokonaistarkastelussa eivät ole mukana kansalliset taide- ja kulttuurilaitokset, kuten Kansallisteatteri, Kansallisgalleria ja Kansallisooppera sekä Suomen elokuvasäätiö. Yhtäältä kansallisten taide- ja kulttuurilaitosten toiminnan voidaan nähdä kattavan laajasti koko Suomen. Toisaalta kansallisten laitosten näyttelyistä ja esityksistä merkittävä osa tapahtuu Helsingissä, vaikka laitokset ovat viime vuosina kehittäneet toimintaansa esimerkiksi kiertuenäyttämön ja sähköisten palveluiden kautta. Osa opetus- ja kulttuuriministeriön harkinnanvaraisesta rahoituksesta kohdistuu Uudellamaalla sijaitseville toimijoille, esimerkiksi järjestöille, jotka toimivat valtakunnallisesti.

Kuva 3. Harkinnanvaraisten valtionavustusten jakautuminen maakunnittain 2016
Ilman kansallisia taide- ja kulttuurilaitoksia

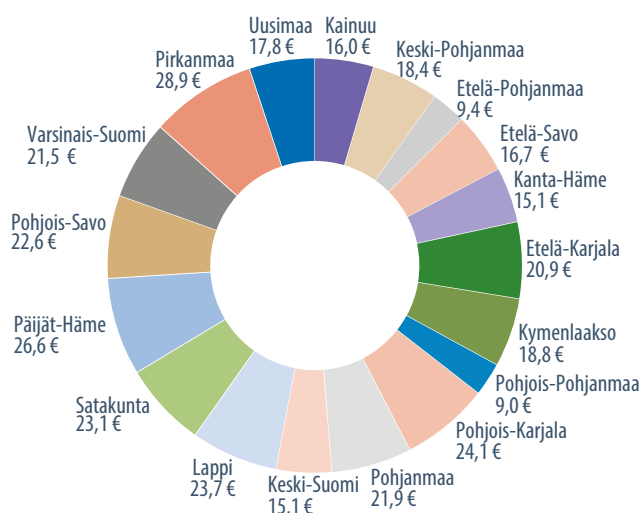
Kuva 4. Taiteen ja kulttuurin harkinnanvaraiset valtionavustukset 2016 kunnittain asukasta kohden ²³

Maamme pohjoisimmat ja eteläisimmät alueet nousevat huomion kohteeksi asukaslu-
kuun suhteutettuja harkinnanvaraisia avustuksia tarkasteltaessa kuntakohtaisesti. Helsinki
ja Inari saivat vuonna 2016 eniten harkinnanvaraisia valtionavustuksia asukasta kohden
laskettuna. Inarissa harkinnanvaraisia avustuksia saivat etenkin Saamelaiskäräjät ja Saame-
laimuseosäätiö. Saamelaimuseo Siida on valtionosuusjärjestelmän piirissä.

²³ Cuporen julkaisematon tutkimus: työryhmän toimeksiannosta tehty tilastotarkastelu

Taiteen edistämiskeskuksen kokonaisrahoituksesta kohdistuu pääkaupunkiseudulle vuosittain 41-50 prosenttia ja muualle Suomeen 50-59 prosenttia. Vertaisarviointiin perustuvista maksussa olevista valtion taiteilija-apurahoista kohdentui vuonna 2015 pääkaupunkiseudulle 7,2 M€ (63 %) ja muualle Suomeen Suomen 4,2 M€ (37 %). Vuoden 2015 taiteilija-apurahaa hakeneet ja saaneet jakautuivat siten, että hakijoista 56 % oli pääkaupunkiseudulta ja saajista 65 %. Taiteilijoista asuu pääkaupunkiseudulla noin 50 prosenttia.

Taide- ja kulttuurilaitosten (museot, teatterit, orkesterit) valtionosuusjärjestelmän kautta rahoitus kohdentuu pääosin suhteessa maakuntien väkilukuun. Esimerkiksi Uudenmaalle kohdistuva rahoitusosuus oli 27,6 prosenttia vuonna 2016, jolloin Uudenmaan väestömäärä oli 29,8 prosenttia. Muutamissa maakunnissa valtionosuuslaitosten rahoitusta kohdistuu alueelle suhteessa enemmän kuin on asukkaita, esimerkiksi Pirkanmaalle, Varsinais-Suomeen ja Päijät-Hämeeseen. Vastaavasti vähemmän rahoitusta kohdistuu esimerkiksi Etelä-Pohjanmaalle, Pohjois-Pohjanmaalle sekä Pohjois-Karjalaan.

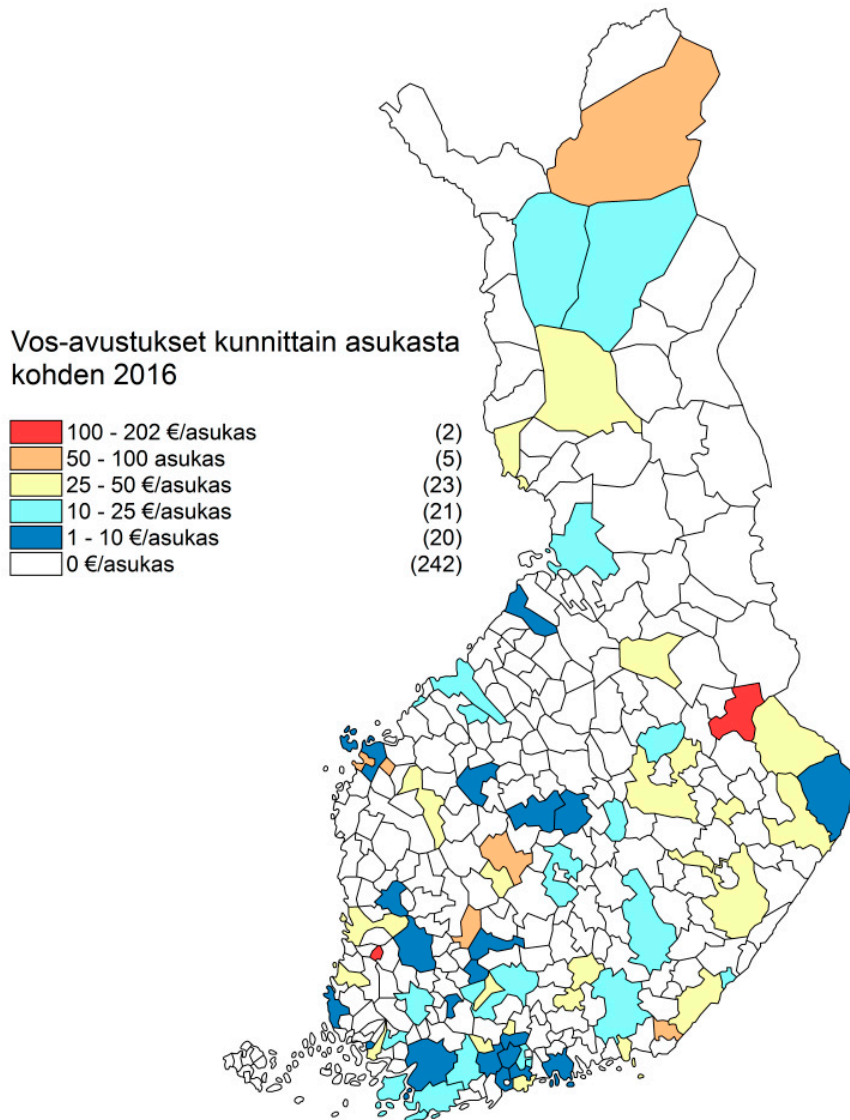

Kuvio 5. Vos-avustukset maakunnittain suhteutettuna asukasluukuun 2016²⁴

Määrällisesti tarkasteltuna iso osa vos-rahoituksesta kohdistuu Uudellemaalle. Uusimaa saa pelkästään teattereiden rahoitusta enemmän kuin yksikään yksittäinen muu maakunta saa yhteenlaskettuna kaikkia vos-rahoituksen muotoja. Kun rahoitusta tarkastellaan asukasta kohden, tilanne on toisen näköinen.

²⁴ Cuporen julkaisematon tutkimus: työryhmän toimeksiannosta tehty tilastotarkastelu

Kuva 6. Vos-rahoitus 2016 kunnittain asukasta kohden²⁵

Taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuusjärjestelmän voi nähdä mekanismina, jossa valtio ja kunnat yhdessä kantavat kulttuuripoliittista vastuuta infrastruktuurista ja toiminnan järjestämisestä. Valtio ei kuitenkaan määrittele sitä, mihin rahoitus käytetään tai miten toiminta järjestetään tai puhumattakaan siitä, mitä taiteellisia sisältöjä palveluita tuotettaessa esitetään esimerkiksi taide- ja kulttuurilaitoksissa. Yleisten kirjastojen, kuntien yleisen kulttuuritoiminnan ja osa taiteen perusopetuksen rahoituksesta kanavoituu kunnille valtiovarainministeriötä osana peruspalveluiden valtionosuusjärjestelmää. Rahoitus myönnetään kunnille yhtenä

²⁵ Cuporen julkaisematon tutkimus: työryhmän toimeksiannosta tehty tilastotarkastelu

kokonaisuutena, jossa eri peruspalveluiden osuuksia ei eroteta enää toisistaan. Valtionavustuksia myönnetään harkinnanvaraisesti hankkeisiin, joiden katsotaan edistävän valtion määrittelemiä kulttuuripolitiikan tavoitteita alueilla tai kunnissa.

Suomi on ollut yli 20 vuotta Euroopan unionin jäsenenä ja osallisena jo neljän ohjelmakauden rakennerahastotoiminnassa. Suomalaiset kulttuuri- tai kulttuuriin liittyvät hankkeet ovat saaneet näiden vuosien aikana noin puoli miljardia euroa julkista rahoitusta EU-rakennerahastojen kautta (ks. CUPORE 29/2015). Rakennerahasto- ja maaseutuohjelman rahoitus ovat merkittäviä kulttuuripoliittisia instrumentteja. Yli 20 vuoden aikana Suomessa on luotu monenlaisia uudenlaisia kumppanuuksia erilaisten toimijoiden kesken ja vahvistettu poikkisektoraalisuutta sekä kytkeytyvyyttä alue- ja elinkeinopoliittisiin instrumentteihin ja tavoitteisiin. Rahoitus on kohdistunut paikalliskulttuurin edistämiseen, kulttuuriympäristöihin, kulttuuriperintöön ja infrastruktuurin peruskorjauksiin tai uusien tilojen rakentamiseen, kulttuurimatkailun edistämiseen sekä luovan talouden toimintaedellytysten parantamiseen osaamisen, koulutusohjelmien, uusien toimintamallien ja verkostojen kehittämisen myötä.

Keväällä 2017 valmistui laajapohjaisen työryhmän ehdotus museopoliittiseksi ohjelmaksi. Työryhmän tehtävänä oli muun muassa muodostaa näkemys ammatillisesti hoidetun museokentän tulevaisuudesta ja kehittämistarpeista ottaen huomioon toimintaympäristön muutokset paikallisella, alueellisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla. Museopoliittinen ohjelma julkaistaan vuoden 2018 alussa.

Ministeriössä on viime vuosina joiltakin osin kehitetty valtionavustustoimintaa tavoitteena toimialan edistäminen mahdollisimman tuloksekkaalla tavalla. Uudistamista jatketaan ja siinä yhteydessä tullaan ottamaan huomioon myös alueelliset näkökulmat.

Lainsäädäntö

Kuntien kulttuuritoimintaa ohjaa mm. kuntien kulttuuritoiminnasta annettu laki (728/1992), joka tuli voimaan vuonna 1992. Kuntien kulttuuritoiminnasta annetussa laissa säädetään kunnan tehtävistä ja rahoituksesta. Lain 1 §:n mukaan kunnan tehtävänä on edistää, tukea ja järjestää kulttuuritoimintaa kunnassa. Kunnan tehtävänä on myös järjestää kunnan asukkaille mahdollisuuksia taiteen perusopetukseen sekä harrastusta tukevaan opetukseen taiteen eri aloilla. Kulttuuritoiminnalla tarkoitetaan lain 2 §:n mukaan taiteen harjoittamista ja harrastamista, taidepalvelusten tarjontaa ja käyttöä, kotiseututyötä sekä paikallisen kulttuuriperinteen vaalimista ja edistämistä. Lain 3 §:ssä säädetään rahoituksesta.

Kuntien kulttuuritoiminnan toimintaympäristö on muuttunut viimeisen 25 vuoden aikana ja pääministeri Sipilän hallituksen rakenteelliset uudistukset, kuten tulevaisuuden kunta ovat muuttamassa toimintaympäristöä edelleen. Kuntien määrä on vähentynyt, keskimääräinen asukasmäärä on kasvanut, taloudellinen kehitys on erilaistunut, digitalisaatio on uudistanut toimintaa ja kunnan eri sektoreiden sekä kuntien välinen yhteistyö on lisääntynyt.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta on kirjastolain ohella olennainen laki, joka luo jokaisessa kunnassa perustaa asukkaiden tasa-arvoisille kulttuuripalveluille. Myös kuntalaki antaa kunnille mahdollisuuden ottaa itselleen kulttuuriin liittyviä kehittämistehtäviä esimerkiksi kaupunkikulttuurin kehittämiseen liittyen. Laki kuntien kulttuuritoiminnasta vaatii päivittämistä vastaamaan nykyistä toimintaympäristöä. Muut sivistyssektorin lait on uudistettu viime vuosina tai uudistukset ovat käynnissä. Esimerkiksi uudistettu kirjastolaki tuli voimaan vuoden 2017 alusta lähtien. Sivistyssektorin osalta myös liikuntalaki ja nuorisolaki on uudistettu viime vuosien aikana.

Taide- ja kulttuurialan valtionosuuslaitosten (museot, teatterit, orkesterit) valtionrahoitusta ollaan uudistamassa. Nykyiset museolaki (729/1992) ja teatteri- ja orkesterilaki (730/1992) on tarkoitus uudistaa siten että uusi museolaki ja laki esittävän taiteen edistämisestä tulisivat voimaan vuoden 2019 alusta. Uudistuksessa on huomioitu alan muutostarpeet, jotta rahoitusjärjestelmä vastaisi paremmin toimijoiden tarpeisiin ja mahdollistaisi pitkäjänteisen suunnittelun, korkean laadun, vaikuttavuuden sekä myös alueellisen saatavuuden.

Taiteen ja kulttuurin sote - ja maakuntauudistukseen liittyvää lainsäädäntöä koskevat muutosesitykset on kuvattu 1. luvussa.

Koulutus, tutkimus ja alueellinen tietoperusta

Koulutus liittyy monella tasolla taiteeseen ja kulttuuriin. Taide- ja taitoaineita on mahdollista opiskella yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa, taiteen perusopetuksessa ja vapaan sivistystyön koulutuksessa. Taidekasvatustyötä tehdään kunnissa monin eri tavoin. Joissakin kunnissa kulttuurikasvatussuunnitelmat ovat kasvaneet osaksi opetussuunnitelmia ja ovat siten kiinteä osa yleissivistävää koulusta. Opetushallitus on tärkeä toiminnan ohjaaja. Taidekasvatusta annetaan myös varhaiskasvatuksessa.

Hallituksen kärkihankkeessa edistetään lastenkulttuurin ja taiteen perusopetuksen toimijoiden yhteistyötä koulujen ja varhaiskasvatuksen toimijoiden kanssa. Lasten ja nuorten mahdollisuuksia harrastaa taidetta ja kulttuuria koulun tiloissa lisätään. Erillisellä kokeilu- ja kehittämishankkeella edistetään lasten ja nuorten monilukutaitoja.

Vapaan sivistystyön merkitys erityisesti pienissä kunnissa korostuu. Vapaan sivistystyön kautta toimivat monet harrastajaryhmät, jotka yhtäältä lisäävät harrastustoimintaan osallistumista ja toisaalta tuottavat harrastajavoimin osan kunnan kulttuuripalveluista.

Toisen asteen koulutus, ammattikorkeakoulut ja yliopistot vaikuttavat myös taide- ja kulttuurialan toimintaan. Toisen asteen koulutuksen ja ammattikorkeakoulujen uudistukset ovat heijastuneet joillakin paikkakunnilla taide- ja kulttuuripalveluihin. Esimerkiksi ammattikorkeakoulujen koulutusohjelmien lakkautus ja taide- ja kulttuurialojen aloituspaikkojen

vähentäminen ovat vaikuttaneet palveluiden tuottamiseen, koska esimerkiksi opiskelijat ja opettajat ovat saattaneet olla merkittävä alueellinen voimavara. Heijastusvaikutukset ovat joillakin paikkakunnilla vaikuttaneet myös luovien alojen toimintaan, kun esimerkiksi oppilaitoksen muotoilualan koulutus on loppunut.

Kulttuurin alueellinen tietoperusta ei ole kattava. Erilaista tilasto- ja tutkimustietoa on olemassa, mutta tieto on varsin hajallaan. Kuntien osalta peruspalveluiden arviointi on toteutettu kirjastojen osalta vuodesta 1996 lähtien ja kulttuuritoimen osalta vuodesta 2011 lähtien. Vuosittain julkaistavasta museotilastosta voidaan tehdä myös alueellisia tarkasteluja. Tilastokeskus ylläpitää kulttuuritilastoja, jotka sisältävät myös tietoja alueellisesta toiminnasta.

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämiseksi ylläpitämä Kulttuuripoliitiikan tutkimuskeskus Cupore toimii kulttuuripoliitiikan sektoritutkimusta tekevänä toimijana. Sen tutkimuksista osa on opetus- ja kulttuuriministeriön tilaamia ja osa muiden toimijoiden (mm. Kuntaliiton) tilaamia. Cupore on tuottanut erilaisia kuntien kulttuuritoimintaan liittyviä tutkimuksia, mm. kuntien kulttuuripalvelujen kehittämishaasteista sekä kolmena eri vuonna kulttuuritoiminnan kustannuksista suurimmissa kaupungeissa.

Taiteen edistämiskeskus tekee omaan toimintaansa liittyvää tiedontuotantoa. Parhaillaan Taiteen edistämiskeskus on pilotoimassa sen toimintaa (vertaisarviointi, avustustoiminta, kehittämistoiminta) palvelevien alueprofiilien tuottamista.

Eri yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa tai tutkimuslaitoksissa tuotetaan tutkimuksia, joilla voi olla merkitystä kulttuurin toimialan tietoperustan karttumisen kannalta.

Pohjoismainen alue- ja paikallishallinto

Pohjoismaissa alue- ja paikallishallinnon mallit eroavat jonkin verran toisistaan. Vahvin aluehallinto on Ruotsissa ja Norjassa. Tanskassa päävastuu kulttuurin osalta on valtiolla ja paikallistasolla.²⁶

Ruotsissa on Suomen tapaan kolmiportainen hallinto, jossa alueellinen ja paikallinen taso lähtökohtaisesti toteuttavat ja täydentävät kansallisesti määritellyjä ja rahoitettuja kulttuuripoliitiikan päämääriä. Kulttuuripoliittisen päätöksenteon ja rahoituksen tärkeimmät tasot ovat valtio ja kunnat. Merkittävin ero maiden välillä on, että Ruotsissa aluehallinnon edustajat valitaan suoralla vaalilla kun taas Suomessa kunnat valitsevat edustajansa alue-tasolle. Ruotsissa alueilla on myös verotusoikeus. Vuonna Ruotsissa 2009 käyttöön otettu

²⁶ Osana suuntaviivojen laatimista sihteeristö vieraili joulukuussa 2015 Ruotsissa ja Tanskassa tutustumassa maiden taiteen ja kulttuurin aluehallintoon. Pohjoismaisen vertailun tekstissä on hyödynnetty myös muuta aineistoa, kuten Ruotsin osalta Suosituksista käytäntöön –raporttia.

kulttuurin yhteistoimintamalli (kultursamverkansmodellen) kasvatti alueiden valtaa kulttuurihallinnossa ja resurssien kohdentamisessa.

Kulttuuripolitiikkaa koskeva lainsäädäntö on Ruotsissa vähäistä. Laeilla säädetään aluehallinnollisten yksiköiden hallinnolliset rajat ja tehtävät (kommunallag, SFS 1991:900), kuntien velvollisuus ylläpitää vähintään yhtä yleistä kirjastoa (bibliotekslag, SFS 2013:801) sekä kulttuuriperinnönsuojelu alueilla (kulturmiljölag, SFS 1988:950), mutta kokonaisuudessaan kunnat, maakärjäkunnat ja alueet voivat muotoilla kulttuuritoimintonsa hyvin vaihteleviksi. Ruotsissa on 290 kuntaa.

Ruotsissa kansallinen taso ohjaa kulttuuripolitiikan pitkiä linjoja sekä tukee kulttuuria alueellisella ja paikallisella tasolla. Edustuksellinen aluehallinto (maakärjäkunnat ja alueet) vastaa kulttuurin strategisesta kehittämisestä ja suurin osin alueellisista taide- ja kulttuurilaitoksista. Yhteistoimintamallin myötä alueiden valta ja vastuu kulttuurin rahoituksessa on kasvanut kansalliseen tasoon verrattuna: vuosina 2011–2014 alueet rahoittivat mallia 149 miljoonaa kruunua valtiota enemmän.

Norjan julkinen hallinto koostuu valtionhallinnosta, 18 aluekunnasta (fylkeskommuner) ja 428 kunnasta. Aluekuntajako on yhteneväinen valtion läänijaon (fylke) kanssa. Läänestä on 19. Stortinget on hyväksynyt alueellisen uudistuksen vuodesta 2020. Lääninosastolla on tapahtumassa muutoksia, mikä heijastuu myös eri hallintotasojen väliseen tehtävän jakoon.

Norjassa säädetään laissa (89/2007) julkisen hallinnon kulttuuritoiminnan vastuista. Lain voi katsoa vastaavan osin Suomessa kuntien kulttuuritoiminnasta annettua lakia. Laki sisältää tavoitteen, määritelmät, valtion, läänien ja kuntien roolit.

Tanskan hallinto kulttuurin osalta painottuu valtion ja kuntien tasolle. Tanskassa on vuonna 2007 toteutetun kuntauudistuksen jälkeen 98 kuntaa, kun aiemmin kuntia oli 271. Alueita Tanskassa on viisi. Alueitasolla ei hoideta kulttuuriasioita, mutta liittymäpintoja on sosiaali- ja terveydenhoidon sekä matkailun osalta. Vuoden 2007 uudistuksessa aiemmin alueilla hoidetut kulttuuritehtävät siirrettiin joko valtiolle tai kunnille.

Tanskassa ei ole samantyyppistä kuntien kulttuuritoimintaa koskevaa lainsäädäntöä kuin Suomessa ja Norjassa, mutta valtio voi laatia kuntien kanssa sopimuksia. Sopimuksista säädetään laissa alueellisista kulttuurisopimuksista (563/2005). Vuonna 1996 kokeiluna lanseeratut kulttuurisopimukset pohjautuvat vapaaehtoisuuteen. Sopimuksia on vuodesta 2000 lähtien toteutettu pysyvänä käytäntönä. Sopimukset kattoivat vuonna 2015 kaikkiaan 90 Tanskan 98 kunnasta ja väestöstä 95,6 prosenttia. Kuntien määrä vaihtelee sopimuksissa yhdestä 36 kuntaan.

3 Tulevaisuuskuvat

Kulttuuripolitiikan strategiassa 2025²⁷ toimintaympäristön muutosta kuvataan erityisesti arvojen muutoksen, teknologian kehittymisen, väestökehityksen, globalisaation ja julkisen rahoituksen vähentymisen kautta²⁸. Nämä ja aluehallintouudistus vaikuttavat jo lähivuosina siihen, millaiseksi muodostuvat kulttuuri- ja taidepolitiikan kehittämisen mahdollisuudet alueilla. Kulttuuritoimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä sekä rahoituksen ja ohjauksen muotoja tulee tarkastella suhteessa näihin muutoksiin: politiikalla, avustuksilla ja laeilla voidaan vahvistaa tai ehkäistä haluttuja kehityssuuntia.

Tulevaisuudessa kulttuuria alueilla edistävä toimija voi vaihdella. Toiminta voi olla julkishallinto-, kansalaisjärjestö tai yritysveitoista. Kulttuurin kehittämisestä vastuuta ottava kansalaisjärjestö voi esimerkiksi tulla kulttuurijärjestökentän ulkopuolelta tai kulttuuritoiminnan aktiivisimmat toimijat voivat olla myös yrityksiä, yksityisiä ihmisiä tai heidän muodostamia löyhiä yhteenliittymiä. Kenen tahansa toimesta aktiivisuus syntyykin, yhteistyön tarve eri toimijoiden välillä korostuu.

Taide- ja kulttuuripolitiikan alueellisten suuntaviivojen esittämät tulevaisuuskuvat ovat tulevaisuusverstaiden ja työryhmäkokousten pohjalta luotuja mahdollisia tulevaisuuskuvia. Asioiden kehityssuuntaa on mahdollista politiikkatoimin joko ehkäistä tai vahvistaa.

Tulevaisuuskuva: taide ja kulttuuri ovat kaikkialla

Taide ja kulttuuri arkipäiväistyvät ja raja itse tuotetun ja ammattilaisten tuottaman taiteen välillä hämärtyy. Laajasti käytössä olevat teknologiat mahdollistavat, että käyttäjistä tulee kulttuurisisältöjen tuottajia taiteilijoiden rinnalle. Taiteilijat ja luovan alan osaajat laajentavat toimintakenttäänsä yhteistuotantoihin yleisön kanssa. Kulttuuri limittyy näiden toimintamuotojen kautta vahvemmin osaksi arkipäiväisiä tapahtumia, kuten kaupassa käyntiä

27 Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-466-5>

28 Tulevaisuuden kuvia ja toimintaympäristön muutoksia pohdittiin 30.10.2015 järjestetyssä kaikille osallistujille avoimessa tulevaisuusverstaassa.

tai työpaikan palaveria. Tämä tarkoittaa lisääntyvää ja erikoistuneempaa kysyntää taiteelle ja kulttuurille. Osa taiteen tekemisen ja taiteilijan ammatin perinteisistä muodoista tulee haastetuiksi ja etsiytyy uusiin muotoihin. Muutos saattaa synnyttää pelkoa joidenkin taidemuotojen katoamisesta, mutta myös luo uusia taidemuotoja. Muutos tarkoittaa myös taiteilijan ammatti-identiteetin monimuotoistumista, jossa ammattitaitoon kuuluu taiteellisen ulottuvuuden lisäksi pedagogista, ja yhteisöllistä osaamista sekä luovien prosessien johtamista.

Digitalisaatio tuo uusia tapoja tehdä ja kokea taidetta. Lähitulevaisuudessa niin sanottu perinteinen tapa ja digitaalinen toimintatapa esiintyvät rinnakkain, samoin globaalit kaupalliset jakelukanavat ja julkisin varoin tuotetut palvelut elävät rinnakkain ja kilpailevat ihmisten kiinnostuksesta. Digitalisaatio lisää mahdollisuuksia parantaa kulttuuripalvelujen saatavuutta ja saavutettavuutta.

Tulevaisuuskuva: erilaiset alueet, eriytyneet yksilöt ja yhteisöt

Kaupungistuminen ja väestön ikääntyminen muuttavat Suomen aluerakennetta monimuotoisemmaksi, syntyy erilaisuutta mutta myös eriarvoistumista sekä sosiaalisesti että alueellisesti. Tämä heijastuu myös kulttuuripolitiikan haasteisiin. Monimuotoistuminen lisää kysyntää aiempaa monimuotoisemmille ja myös uusilla tavoilla tuotetuille taide- ja kulttuurituotteille ja -palveluille. Eri ryhmät odottavat ja tarvitsevat erilaisia ja eri tavoin tuotettuja sisältöjä ja palveluja. Väestön eriarvoistumiseen liittyy uhka julkisen rahoituksen legitimitetin kyseenalaistamisesta. Legitimitetti säilyy parhaiten, kun toiminta ja palvelut tavoittavat riittävän hyvin erilaiset väestöryhmät.

Alueellisesti kulttuuripalvelujen saatavuus ja laatu tulee vaihtelemaan erilaisten resurssien vuoksi. Myös eri alueiden kulttuuripoliittisissa painotuksissa tulee olemaan eroavaisuuksia: toisilla alueilla voidaan panostaa tavoitteellisesti kulttuuriasioihin, toisilla alueilla ne eivät nouse juuri lainkaan esille. On hyvä herättää keskustelua siitä, miten kannustetaan kulttuuripassiivisia alueita.

Tulevaisuuskuva: mahdollisuus vahvaan alueelliseen kulttuuripolitiikkaan

Ehdotettu lakiesitys uudeksi maakunnaksi ja sen tehtäviksi eivät merkittävästi muuta kulttuuripolitiikan rakenteita. Tässä tulevaisuuskuvasssa valtiolla (keskushallinnolla) on vahva rooli alueellisten kulttuuripolitiikan suuntaviivojen luojana yhdessä kuntien ja alueiden kanssa. Tähän yhteistyöhön tarvitaan entistä selkeämpi rakenne tai foorumi.

Tulevaisuuden kunnan tehtävissä tulee luultavimmin tapahtumaan joitakin hallinnollisia muutoksia esim. lautakuntarakenteessa. Kunnan rooli elinvoiman kehittämisessä sisältää myös laadukkaat sivistyspalvelut, mukaan lukien kulttuuri- ja kirjastopalvelut. Näiden

palvelujen tuottamisessa voidaan kehittää uudenlaisia osallistavia toimintatapoja, kuten kulttuurisuunnittelua (Cultural Planning) ja osallistuvaa budjetointia, ja tukea näin kuntaa asukkaiden osallistumisessa ja lähidemokratiassa.

Uusien maakuntien muodostuminen tarkoittaa kulttuurin alan toimijoille ja organisaatioille mahdollisuutta rakentaa yhteistyötä eri toimialojen kanssa. Kehittämismahdollisuudet löytyvät erityisesti toimialojen yhteyspinoilta. Kulttuuripoliittisesti tärkeitä yhteyspintoja ovat muun muassa hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen, ympäristöhoito- ja kaavoitus sekä elinkeinojen kehittäminen.

Elinkeinojen kehittämisen ja luovien alojen näkökulmasta maakunnallisten ja valtakunnallisten kasvupalveluiden tulisi toimia alan kehitystä vahvistavasti ja tasa-arvoisesti eri puolilla maata. Järjestelmän tulisi ottaa mahdollisimman kattavasti huomioon sekä henkilöasiakkaiden että erilaisten luovien alojen yritysten näkökulmat.

Taide- ja kulttuuritoiminnan rahoitus

Uudet taiteen ja kulttuurin tuottamis- ja käyttämistavat luovat painetta monipuolistaa taiteen ja kulttuurin julkisia tukimuotoja ja siten myös lisätä tukea. Julkisen talouden mahdollisuudet tukea taide- ja kulttuuritoimintaa valtakunnallisesti tai alueellisesti eivät ole kuitenkaan parantumassa lähivuosien aikana. Odotukset yksityisen rahoituksen osuuden kasvamisesta sekä muiden hallinnonalojen osallistumisesta erityisesti soveltavan kulttuuritoiminnan rahoitukseen lisääntyvät. Kulttuurin hyvinvointivaikutukset ja kulttuurin soveltaminen osana kotouttamista ovat esimerkkejä poikkitoimialaisesta toiminnasta, jossa tarvitaan useampien hallinnonalojen rahoitusta. Euroopan unionin osarahoittamissa kehittämissuunnitelmissa, kuten rakennerahastoissa ja maaseutuohjelmassa rahoitusosuudet ja tukikriteerit tulevat tulevana ohjelmakausina tiukentumaan, mikä vähentää huomattavasti EU-hankerahoituksella tehtävää kehittämistyötä. Kilpailua rahoituksesta lisää myös se, että taiteen ja kulttuurin muodot monipuolistuvat. Kulttuurin ja taiteen soveltava käyttö ja räätälöidyt toimeksiannot tulevat lisääntymään. Yksityisen rahoituksen merkitys kasvaa ja tulonmuodostusta tulee etsiä myös uusista toimintatavoista, jolloin tulevat esille myös erilaiset välittäjätoiminnan kehittämistarpeet sekä ostajan tarpeiden tunnistus ja ostajaosaamisen kehittäminen.

Välittäjäjärakenteiden, erityisesti ammattimaisten tuotantojen, korostuessa myös uudenlaiset yhteistyökumppanuudet julkisen ja yksityisen sektorin välillä lisääntyvät. Kunnat ja muut näyttelyiden ja tapahtumien omistajatahot rakentavat verkostomaista yhteistyötä yksityisen, julkisen, kolmannen sekä neljännen sektorin kanssa. Tätä kautta myös voi syntyä uusia rahoitusmalleja, kuten esimerkiksi jaetun riskin kumppanuudet, vaikuttavuusinvestoinnit ja tulosperustaiset hankinnat.

4 Ehdotukset suuntaviivoiksi

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian 2025 mukaan valtion kulttuuripolitiikan alueelliset linjaukset valmistellaan ottaen huomioon valtion kulttuuripolitiikan tavoitteet sekä valtion aluehallintoa ja maakuntahallintoa koskevat uudistukset sekä näiden uudistusten ja kuntarakenteen muutosten myötä muuttuva kuntien rooli. Tavoitteena on, että kulttuurin toimialan alueellinen toimijarakenne selkeytyy ja vahvistuu ja että kulttuuri näkyy ja vaikuttaa nykyistä vahvemmin eri hallinnon- ja toimialojen strategia- ja ohjelmatyössä. Varaudutaan uudenlaisiin verkostomaisiin ja sopimuksiin perustuviin toimintamalleihin. Kuntien kulttuuritoiminnasta annettu laki uudistetaan ottaen huomioon em. uudistukset ja muutokset.

Taiteen ja kulttuurin alueellisten suuntaviivojen lähtökohtana on auttaa opetus- ja kulttuuriministeriötä sekä muita toimijoita hahmottamaan niitä taide- ja kulttuuripolitiikan aluepoliittisia ulottuvuuksia, joilla taidetta ja kulttuuria voidaan edistää eri puolilla Suomea parhaalla mahdollisella tavalla. Alueellisen ulottuvuuden ymmärtäminen on tärkeää, jotta tiedostetaan erilaisten kulttuuripoliittisten päätösten vaikutukset. Tavoitteita ei saavuteta pelkästään kulttuuripoliittisin toimenpitein, vaan niitä toimeenpannaan myös muilla hallinnonaloilla poikkihallinnollisesti.

Taiteen ja kulttuurin alueellisten suuntaviivojen jäsenys tehdään kulttuuripolitiikan strategian 2025 kolmen tavoitealueen mukaisesti ja ottaen huomioon niihin liittyvät tavoitteet vuoteen 2025:

1. Luova työ ja tuotanto – Taiteellisen ja muun luovan työn edellytykset ovat parantuneet ja tuotannon ja jakelun muodot monipuolistuneet.
2. Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin – Osallisuus kulttuuriin on lisääntynyt ja eri väestöryhmien erot osallistumisessa ovat kaventuneet.
3. Kulttuurin perusta ja jatkuvuus – Kulttuurin perusta on vahva ja elinvoimainen.

Alueellisina suuntaviivoina työryhmä esittää seuraavaa:

- A. Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla (Luova työ ja tuotanto)
- B. Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti (Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin)
- C. Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa (Kulttuurin perusta ja jatkuvuus)

Suuntaviivojen tueksi on esitetty toimenpiteitä. Toimijoina ovat kuvattu raporttia kirjoitettaessa tiedossa olleet toimijat, jotka työryhmän mielestä voisivat olla edistämässä nimettyjä tavoitteita. Toimijoina voivat olla myös muut kuin raportissa esitetyt tahot.

A. Vahvistetaan luovia aloja ja kulttuuriyrittäjyyttä alueilla (Luova työ ja tuotanto)

Tavoite:

Luovan työn ja tuotannon näkökulmasta viranomaisten välisen toiminnan tavoitteena on mm. aineettoman arvon luonnin toimintaedellytysten vahvistaminen ja taiteilijoiden työllistyminen. Käytännössä tarvitaan viranomaisten välistä tiedon vaihtoa, levittämistä ja informaatio-ohjausta. Tavoitteena on kytkeä luovien alojen ja taiteen ammattilaisten osaamista uusiin yhteiskunnallisiin tarpeisiin. Keskeisiä toimijoita ovat mm. kunnalliset, maakunnalliset ja valtakunnalliset kasvupalvelut, Taiteen edistämiskeskus, seudulliset kehittämissyhtiöt ja oppilaitokset.

Toimenpiteet:

Toimenpide 1: Vahvistetaan taiteilijoiden toimeentuloa ja työllistymistä alueellisesti

Taiteilijoista noin 50 prosenttia asuu ja työskentelee pääkaupunkiseudulla. Taiteilijoiden toimeentuloa ja työllistymistä alueellisesti eri puolilla Suomea vahvistetaan tukemalla taiteilijoiden palkkaamista julkiselle ja yksityiselle sektorille. Kunnat ja maakunnat tukevat taiteilijoiden työn hyödyntämistä osana julkisia hankintoja. Osana terveyttä ja hyvinvointia tukevaa toimintaa opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat ja kunnat vakiinnuttaisivat terveyttä ja hyvinvointia tukevan taide- ja kulttuuritoiminnan osaksi soite-uudistuksen toimeenpanoa. Edelleen kehitetään ja vahvistetaan jo kokeiltuja malleja erilaisissa monialaisissa prosesseissa, esimerkiksi prosenttiperiaatteen edistämistä kaavoituksessa, rakentamisessa, liikennehankkeissa, sosiaali- ja terveyssektorilla sekä kunta- ja aluetaiteilija-

toiminnan²⁹ kehittämistä yhteistyössä eri sektorien kanssa. Mallien kehittämisessä otetaan huomioon taiteilijan tehtävien, vastuiden, vertaistuen, koulutuksen, ammatillisen kehityksen, tuotteistamisen ja myynnin ja markkinoinnin kehittäminen. Samalla parannetaan asukkaiden taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuutta eri puolilla Suomea.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus edistävät kehittämishankkeissa kokeillun toiminnan siirtymistä kokonaan osaksi kuntien ja yksityisen sektorin perustoimintaa edellyttäen että kunnat, taiteen ja kulttuurin yksityisen ja kolmannen sektorin ja muut toimijat sitoutuvat rahoitukseen pitkäjänteisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö kannustaa kuntia tarjoamaan taiteilijoille kohtuuhintaisia työtiloja ja palkkaamaan taiteilijoita kuntiin eri tehtäviin. Toiminnan pitkäjänteisyyttä tuetaan opetus- ja kulttuuriministeriön ja alueiden välisillä sekä työ- ja elinkeinoministeriön koordinoimilla valtion ja maakuntien välisillä keskustelumenettelyillä.

Business Finlandin alla toimiva Visit Finland/Culture Finland edistävät kulttuurimatkailun palvelurakenteiden luomista ja tuotekehitystä alueellisesti. Museo- ja kulttuuriperintökohteita, festivaaleja ja muuta kulttuuritarjontaa sekä kulttuuri- ja muun luovan työn tekijöiden osaamista hyödyntämällä voidaan vahvistaa alueita laadukkaina ja monipuolisina kulttuurimatkailukohteina.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ottaa huomioon taide- ja taiteilijapolitiikan kehittämistä valmistelevassa työssä yhtenä näkökulmana taiteilijoiden toimeentulon ja työllisyyden alueellisesti.

Toimijat: Taiteen edistämiskeskus, opetus- ja kulttuuriministeriö, maakunnat, kunnat, taiteilijat, yksityinen sektori, Visit Finland/Culture Finland, yhteisöt

Aikataulu: 2018-2025

---

²⁹ Kunta- ja aluetaiteilijalla tarkoitetaan yhden tai useamman kunnan palkkaamaan taiteilijaa, jonka tehtävänä on ideoida ja toteuttaa taide- ja kulttuuritoimintaa alueella eri kohderyhmien parissa. Keskeistä työssä on yhteisöllinen ja asukkaita aktivoiva toiminta. Taiteilijan ammattitaitoa ja osaamista voidaan hyödyntää asukkaiden osallistumisen lisäämisessä sosiaali- ja terveyssektorin lisäksi mm. koulutus-, nuoriso- liikuntasektoreilla, vapaassa sivistystyössä sekä julkisen sektorin strategiaprosesseissa ja elinkeinosektorilla.

Toimenpide 2: Kehitetään taiteen ja kulttuurin välittäjäyhteisöjen³⁰ toimintaa taiteilijoiden työskentelymahdollisuuksien lisäämiseksi alueellisesti

Luovien alojen yritykset, yhdistykset ja taiteilijat kehittävät luovan työn tekijöiden ja taiteilijoiden toiminnan, tuotteiden ja palvelujen esille saattamisen, tuotteistuksen, markkinoinnin ja myynnin malleja. Tavoitteena on taiteilijoiden ja luovan työn tekijöiden työllistymisen ja toimintamahdollisuuksien paraneminen. Luovien alojen, taiteen ja kulttuurin välittäjäyhteisöt markkinoivat ja myyvät suomalaisten ammattitaiteilijoiden taide- ja kulttuuripalveluita tilaajille, esimerkiksi kunnille sekä kolmannelle ja yksityiselle sektorille laajasti eri puolilla Suomea sekä kansainvälisesti. Välittäjätoimijan asiantuntemuksen ytimessä on toisaalta taiteilijan tunteminen, mutta yhtä tärkeänä osana on asiakkaiden tunnistaminen ja tunteminen. Välittäjäyhteisöt toimivat tilaajien ja taiteilijoiden tukena ja yhteistyön mahdollistajana kysynnän ja tarjonnan kohtaamisessa, prosessien asiakaslähtöisessä toteuttamisessa, palveluiden tuotteistamisessa ja taiteilijoiden työllistymisessä. Tavoitteena on markkinaehtoinen liiketoiminta. Toiminnan kehittämiseksi tarvitaan tietoa yhtäältä tilaajien tarpeista ja toisaalta taiteilijoiden palvelutarjonnasta sekä välittäjäyhteisöjen alkuvaiheen tukea toiminnan käynnistämiseen.

Välittäjäyhtyritysten ja -yhteisöjen toiminnan edelleen kehittämistä tarvitaan mm. prosentti-taiteen edistämiseksi, taiteen ja kulttuurin hyödyntämisessä sosiaali- ja terveyssektorilla, työelämän kehittämisen osana sekä kunta- ja aluetaitelijatoiminnan ja kulttuurimatkailun kehittämisessä. Taiteilijoiden työn ja asiantuntijuuden, tuotteistamisen, markkinoinnin ja myynnin sekä asiakassuhteen hallinnan kehittyessä taiteilijat voivat keskittyä yhä enemmän ydinosaamiseensa, taiteelliseen työhön. Vahvat välittäjätoiminnan kotimarkkinat tukevat myös taiteilijoiden mahdollisuuksia kansainvälistymiseen ja monilla luovilla aloilla välittäjätoimija on kansainvälisen toiminnan mahdollistava tekijä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee välittäjätoiminnan kehittämistä vuonna 2018 kokeilu- ja kehittämishankerahoituksen puitteissa. Luovien alojen välittäjätoimintaa on tähän mennessä tuettu mm. kuvataiteen välittäjätoimintaan kohdennetulla määrärahalta. Taiteen edistämiskeskus käynnistää taiteilijan asiantuntijuuteen ja välittäjätoimintaan kohdistuvan valtakunnallisen kehittämisohjelman, jossa otetaan myös alueellisen kehittämisen näkökulma huomioon. Kehittämisohjelma sisältää mm. välittäjätoiminnan monimuotoisen organisoitumisen, välittäjäosaaminen tunnistamisen, taiteen moninaistuvien arvojen ja taiteli- ja ammattien asiantuntijuuden näkyväksi tekemisen ja julkisen sektorin muuttuvan roolin.

³⁰ Taiteen ja kulttuurin välittäjätoiminta vaihtelee taiteen aloittain. Välittäjätoiminnalla tarkoitetaan mm. agenttien, managerien ja kuraattorien toimintaa sekä mahdollisia uusia ammatteja, jotka suuntautuvat luomaan siltaa taiteen ja muiden toimialojen välille. Taiteen ja kulttuurin välittäjien toiminnassa korostuu taiteilijan asiantuntijuuden arvon tunnistaminen, taidepalvelut ja tuotteistaminen, lisensiointi, myynti ja markkinointi. Välittäjätoimintaa ei pääsääntöisesti ole perinteinen tuottajatoiminta, joka tähtää yksinomaan tuotannon toteuttamiseen.

Toimijat: Opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö, Taiteen edistämiskeskus, AGMA Luovan talouden agentit ja managerit ry., luovien alojen yritykset ja yhteisöt.

Aikataulu: 2018-2025

Toimenpide 3: Edistetään luovien alojen neuvonta- ja ohjauspalveluita osana valtakunnallisia, maakunnallisia ja kunnallisia kasvupalveluita

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö edistävät luovien alojen kehittämisen integroimista kunnallisiin, maakunnallisiin ja valtakunnallisiin (Business Finland) kasvupalveluihin, jotka osaltaan edistävät myös taiteilijoiden työllistymistä. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ohjauksessa opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö varmistavat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten toiminnan saumattoman jatkumisen ja neuvonta- ja ohjauspalveluiden toimivuuden maakuntaudistuksen muutostilanteessa. Maakunnat ja kunnat tuottavat luoville aloille soveltuvia ja monialaisiin verkostohankkeisiin ja innovaatioihin kannustavia kasvupalveluita yrityspalveluita.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat sisällyttävät luovat alat laatimiinsa strategioihin ja ohjelmiin sekä niiden toimeenpanoon. Valtakunnallisten kasvupalveluiden (Business Finland)³¹ tulee olla luoville aloille käytettävissä koko Suomessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö hyödyntää luovien alojen alueellisessa kehittämisessä osana seuraavan rakennerahasto-ohjelmakauden valmistelua Luovaa osaamista -valtakunnallisen ESR-toimenpidekokonaisuuden (2014-2020) tuloksia.

TE-palvelut/maakunnat vahvistavat tiedonkulkua taiteilijoiden työllistymismahdollisuuksien lisäämiseksi. Seudulliset kehittämissyhtiöt, kunnat ja oppilaitokset edistävät omalta osaltaan taiteen ja kulttuurin kasvupalveluita tarvitsevien henkilöasiakkaiden ja yritysten pääsyä maakunnallisiin ja valtakunnallisiin kasvupalveluihin. Maakunnallisten ja kunnallisten kasvupalveluiden kehittäminen sisältyvät ministeriöiden ja maakuntien keskustelunnettelyihin. Taiteen edistämiskeskus toimii taiteen ja kulttuurin asiantuntijakumppanina edellä mainittujen tahojen kanssa yhteistyössä.

Toimijat: Työ- ja elinkeinoministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, maakunnat, kunnat, valtakunnalliset (Business Finland) ja maakunnalliset kasvupalvelut, Taiteen edistämiskeskus, seudulliset kehittämissyhtiöt, oppilaitokset

Aikataulu: valmisteluvaihe 2017-2019, maakuntaudistuksen toimeenpano 2020 →

31 Tekesin ja Finpron toiminta on yhdistymässä vuoden 2018 alusta Business Finlandiksi.

B. Parannetaan kulttuuripalveluiden saatavuutta alueellisesti ja paikallisesti (Osallisuus ja osallistuminen kulttuuriin)

Tavoite:

Osallisuuden ja osallistumisen kokonaisuuden tavoitteena on eriytymiskehitystä estävien taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuden ja saavutettavuuden varmistaminen. Maakuntien ohjauksessa otetaan huomioon se, että maakunnan ja kunnan ennaltaehkäisevässä työssä ja sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämisessä on mukana terveyttä ja hyvinvointia laajasti tukevat taidepalvelut. Keskeisiä toimijoita ovat maakunnat, kunnat, Taiteen edistämiskeskus ja oppilaitokset.

Toimenpiteet:

Toimenpide 1: Uudistetaan opetus- ja kulttuuriministeriössä taiteen ja kulttuurin ohjelma- ja kehittämistyötä ja rahoitusta alueellisesta näkökulmasta

Opetus- ja kulttuuriministeriö tunnistaa ja ottaa huomioon alueelliset olosuhteet painotuksina ohjelma- ja kehittämistyössä ja valtionavustusten myöntökriteereinä. Rahoituskriteerien alueelliset painotukset valmistellaan osana valtionavustusten kehittämistä. Rahoituskriteerejä kehitetään joustavammiksi, helpotetaan rahoituksen hakemista ja kannustetaan yksityisen rahoituksen käytön lisäämiseen. Taiteen ja kulttuurin toimijoita kannustetaan hyödyntämään myös alueellisia julkisia rahoituslähteitä, kuten esim. Leader-, rakennerahasto- ja yritysrahoitusta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee taide- ja kulttuuripalveluita tuottavien toimijoiden palveluiden tuottamista maan eri osissa taide- ja kulttuurilaitosten valtionosuusjärjestelmää uudistavan työryhmän ehdotusten mukaisesti.

Opetus- ja kulttuuriministeriö tukee kuntien ja alueiden kulttuuritoiminnan kehittämishankkeissa ja kokeiluissa uusia, pysyvyyteen ja laaja-alaisuuteen tähtääviä yhteistyömahdollisuuksia. Malleilla voidaan edistää mm. eri sektorien välistä yhteistyötä, asukkaiden osallistamiseen kannustavien menetelmien juurtumista, kuten kulttuurisuunnittelua, osallistuvaa budjetointia, kunta- ja aluetaitelijatoimintaa ja muita monialaisen yhteiskehittämisen muotoja sekä digitaalisten kulttuuripalveluiden kehittämistä. Kehittämishanketoimintaa voidaan yhdistää maakuntien, kuntien ja opetus- ja kulttuuriministeriön vuorovaikutteisen dialogin lisäämiseen.

Laki kuntien kulttuuritoiminnasta uudistetaan. Voimassa oleva laki on 1990-luvun alkupuolelta, eikä vastaa enää nykyistä toimintaympäristöä. Meneillään olevat uudistukset asettavat myös muutospaineita lainsäädännölle. Kuntien ja maakuntien toimintaympäris-

tön muuttuessa on tärkeää, että koko sivistyssektorin lainsäädäntö on ajantasaista. Opetus- ja kulttuuriministeriö on asettanut kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistamiseksi työryhmän toimikaudeksi 17.10.2017 - 30.9.2018. Työryhmän tehtävänä on laatia ehdotus kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistamiseksi.

Keskeisenä tavoitteena on edistää kuntien kulttuuritoiminnan toimintaedellytyksiä, sivistyksellisten perusoikeuksien toteutumisesta ja demokratiakehitystä sekä kuntien elinvoimaisuutta muuttuvassa toimintaympäristössä. Kuntien kulttuuritoimintalain lähtökohtana on kulttuuripalveluiden yhdenvertainen saatavuus.

Opetus- ja kulttuuriministeriö, Taiteen edistämiskeskus, ja kunnat parantavat lastenkulttuurin kärkihankkeen tuloksia hyödyntäen lastenkulttuurin saatavuutta siten, että kulttuuriharrastuksia ja taiteen perusopetusta on lapsille ja nuorille tarjolla nykyistä laajemmin maan eri osissa ja että lastenkulttuurikeskusten toimintaan lisätään valtakunnallista kattavuutta.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus selvittävät valokuvan ja elokuvan aluekeskusten tukijärjestelmää. Taiteen edistämiskeskus kehittää valokuvan ja elokuvan aluekeskusten avustusten tavoite- ja myöntökriteerejä siten, että toiminta tukisi visuaalisen ja av-alan laaja-alaisempaa ja pitkäjänteisempää aluekeskustoimintaa. Aluekeskusten toiminta otetaan huomioon välittäjäyhteisöjen kehittämisen yhteydessä. Puretaan tanssin aluekeskusten erillinen ns. aluekeskusasema esittävän taiteen valtionrahoituksen uudistamista koskevan esityksen mukaisesti, jolloin toimijoita rahoitettaisiin uudistetun rahoitusjärjestelmän mukaisesti joko ryhminä tai tuotantoalustoina valtionosuudella tai harkinnanvaraisella valtionavustuksella asetettujen rahoitusedellytysten mukaisesti.

Taiteen edistämiskeskus auttaa asiantuntemuksellaan alueellisen ja paikallisen kulttuurihallinnon ja -päättäjien taiteeseen ja kulttuuriin liittyvän osaamisen kehittämistä informaatio-ohjauksen, kuten neuvonnan ja tiedotuksen keinoin. Osaaminen voi liittyä esimerkiksi taide- ja kulttuuripalveluiden merkitykseen sekä taiteen ja kulttuurin rahoituksen vaikuttavuuteen. Tavoitteena on vahvistaa mm. päätöksenteossa päättäjien mahdollisuuksia arvioida taiteen ja kulttuurin tukemisen vaikuttavuutta. Opetus- ja kulttuuriministeriö kehittää vaikuttavuuden seuranta- ja kulttuurin toimialan eri rahoitusmuodoissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat ja kunnat vakiinnuttaisivat laajennetun taiteen prosenttiperiaatteen³² toiminnan osaksi sote-uudistuksen toimeenpanoa.

32 Taiteen laajennettu prosenttiperiaate tarkoittaa että, sote-palvelujen järjestämisessä sekä ennaltaehkäisevässä työssä varataan rahoitusta hyvinvointia tukevien taide- ja kulttuuripalvelujen tuottamiseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tavoitteena on, että maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen koordinaatioon sisällytetään terveyttä ja hyvinvointia edistävä taide- ja kulttuuritoiminta. Maakunnat, järjestöt ja kunnat tunnistavat kulttuurin merkityksen osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä. Tavoitteena on, että osa maakunnan hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rahoituksesta käytetään hyvinvointia lisääviin kulttuuripalveluihin. Sote-järjestämisasiakirjoihin kirjataan tavoitteet terveyttä ja hyvinvointia edistävälle taide- ja kulttuuritoiminnalle osana laadukasta hoitoa ja elämänlaatua.

Toimijat: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Taiteen edistämiskeskus, työ- ja elinkeinoministeriö maa- ja metsätalousministeriö, sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö, maakunnat (rakennerahasto- ja Leader-rahoituksen osalta), kunnat, Suomen Kuntaliitto

Aikataulu: 2018-2025

C. Kehitetään alueellista tietoperustaa päätöksenteon tukena ja lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa (Kulttuurin perusta ja jatkuvuus)

Tavoite:

Kulttuurin perustan ja jatkuvuuden näkökulmasta tavoitteena on osaamisen laadun parantaminen³³ palveluiden tuotannossa ja saatavuudessa. Informaatio-ohjataan ja toteutetaan koulutusta kunnille ja oppilaitoksille osaamisen ylläpitämiseksi ja nostamiseksi. Toiminnan merkitys korostuu erityisesti kunnissa, joilla on pienet resurssit omaan kulttuuritoimintaan. Keskeisiä toimijoita ovat opetus- ja kulttuuriministeriön lisäksi Taiteen edistämiskeskus ja sen alueelliset taidetoimikunnat sekä kunnat.

Toimenpiteet:

Toimenpide 1: Vahvistetaan taiteen ja kulttuurin aluetietoperustaa

Kulttuuripolitiikan toimeenpano edellyttää toimialan tieto- ja tilastoperustan vahvistamista myös alueita koskevan tiedon osalta. Erityisesti on tunnistettava ne asiat, joissa tieto- ja tilastoperusta on puutteellinen. Toisaalta on tarve kytkeä toisiinsa kulttuurin toimialan tilasto- ja muuta tietoa muissa tietolähteissä olevaan tietoon. Työ- ja elinkeinoministeriön johdolla toteutettavan aluekehittämisen keskustelumenettelyn toteuttamiseksi ja maakuntien ja kuntien kanssa tehtävän strategisen yhteistyön tarpeisiin tarvitaan säännöllisesti päivittyvää tietoa alueellisesta taide- ja kulttuuritoiminnasta.

33 Esimerkiksi palvelumuotoilun menetelmin voidaan parantaa kulttuuripalvelujen laatua asiakaslähtöisemmiksi.

Aluetiedon koonti otetaan osaksi opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Taiteen edistämiskeskuksen tietoperustan kehittämistyötä. Opetus- ja kulttuuriministeriö ottaa resurssiohjauksessaan huomioon alueellisen tiedon tuottamisen tarpeet. Aluekehitystietoa hyödynnetään vahvemmin kulttuuripolitiikan suunnittelussa ja toteutuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii vaikuttamaan siihen, että maakunnat sisällyttäisivät laatimaansa aluetilannekuviin taiteen ja kulttuurin indikaattorit.

Kuntien peruspalvelujen arvioinnin osana tehtävä kuntien kulttuuripalveluiden arviointi vakiinnutetaan osaksi Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen tutkimusohjelmia. Opetus- ja kulttuuriministeriö edistää kulttuuritoiminnasta kootun tietopohjan vahvistamista palvelemaan kuntia, valtiota ja alueita. Pohjana on mm. Cuporen ja Kuntaliiton kuntien kulttuuritoimintaa koskeva tiedonkeruu sekä Tilastokeskuksen tilastot, joiden pohjalta on mahdollista kehittää nykyistä kattavampaa tietopohjaa kulttuuripalveluiden strategisen kehittämisen tueksi.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyrkii vaikuttamaan siihen, että alueita ja kuntia koskevaan hyvinvointitiedon keräämiseen, kuten kuntien hyvinvointikertomuksiin ja Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämään TEAviisariin, kouluterveyskyselyyn sisällytetään kulttuuria koskevia seurantatietoja. Maakunnat ja kunnat seuraavat terveyttä ja hyvinvointia edistäviä taide- ja kulttuuripalveluja sekä kulttuuristen oikeuksien toteutumista maakunnan, järjestöjen ja kuntien yhdyspintarakenteessa osana alueellista ja kunnan hyvinvointikertomusta.

Toimijat: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Cupore, maakunnat, kunnat, Tilastokeskus, taide- ja kulttuurialan tilastoajat ja tiedon tuottajat

Aikataulu: 2017-2025

Toimenpide 2: Lisätään strategista yhteistyötä alueiden kanssa

Kulttuurin aluekehittämistavoitteita ei saavuteta pelkästään kulttuuripoliittisin toimenpitein, vaan aluekehittämistä tulee tehdä tarkastellen samanaikaisesti kulttuuripolitiikan ja aluekehittämisen näkökulmia poikkihallinnollisesti ja poikkitoimialaisesti.

Kansalliset ja alueelliset toimijat valmistelevat ja toteuttavat yhteistyössä toimenpiteitä, joilla edistetään kulttuuria eri puolilla maata. Taide ja kulttuuri otetaan jatkossa systemaattisemmin huomioon kansallisia ja alueellisia strategioita ja ohjelmia valmisteltaessa. Strategioilla ja ohjelmilla edistetään taide- ja kulttuuritoimijoiden rahoitusmahdollisuuksia.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen edistämiskeskus pyrkivät vaikuttamaan siihen, että maakunnat sisällyttäisivät taiteen, kulttuurin ja luovien alojen tavoitteet laatimiin-

sa strategioihin ja ohjelmiin sekä maakuntakaavoihin. Maakuntalakiesityksen mukaisesti maakunnat yhteen sovittavat kulttuuria koskevat suunnitelmat ja kehittämistoimenpiteet osana maakuntastrategian ja -ohjelman sekä maakuntakaavoituksen toteuttamista. Työn pohjana toimivat valtakunnalliset taide- ja kulttuuripolitiikan suuntaviivat. Käytännössä maakuntien tulisi ottaa huomioon omat alueelliset lähtökohtansa ja vahvuutensa ja laativat kulttuuria koskevat suunnitelmat yhteistyössä alueensa taide-, kulttuuri- ja luovien alojen toimijoiden kanssa. Maakunnat voivat hyödyntää työssä alueillaan toimivia maakunnallisia ja alueellisia yhteistyöverkostoja ja -foorumeita. Laadittujen strategioiden pohjalta maakunnat ja kunnat voivat esittää strategisimmat kehittämishankkeet valtiolle mm. osana alueiden kehittämisen keskusteluita ja toteuttaa omia kehittämishankkeitaan.

Tavoitteena on, että eri alueilla toimii taiteen, kulttuurin ja luovien alojen maakunnallinen tai alueellinen yhteistyöverkosto tai foorumi. Se toimii alueiden ja kuntien tukena muun muassa taiteen ja kulttuurin strategia- ja ohjelmatyössä sekä alueellisten painopisteiden määrittelyssä ja hanketoiminnassa. Verkostojen tai foorumien toiminnassa voi olla mukana mm. maakunnan (maakuntien liittojen, ELY-keskusten), kuntien ja keskeisten taide- ja kulttuuritoimijoiden edustus. Taiteen edistämiskeskus on aktiivinen toimija alueellisten verkostojen tai foorumien toiminnassa. Alueellinen yhteistyö ja yhteiskehittäminen lisäävät kulttuuritoiminnan vaikuttavuutta sekä alueen hyvinvointia että elinvoimaisuutta. Toiminnassa tulisi ottaa yhä paremmin huomioon alueen asukkaiden ja yrittäjien näkemykset sekä erilaiset yhteiskehittämisen ja kokeilutoiminnan menetelmät. Osa verkoston toimijoista voi toimia myös asiantuntijoina hankkeiden rahoituksesta päätettäessä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja alueiden dialogin lisääminen

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja maakunnat osallistuvat työ- ja elinkeinoministeriön johtamaan aluekehittämisen keskusteluihin ja yhteistyössä vaikuttavat näkökulmastaan aluekehittämiseen. Maakuntalakiin kytkeytyen sekä alueiden kehittämisen ja kasvupalvelulain pohjalta käydään työ- ja elinkeinoministeriön johdolla aluekehittämisen keskustelut, jotka sisältävät myös kulttuurin maakuntalaissa mainitut tehtävät. Keskustelumenettelyn pohjaksi opetus- ja kulttuuriministeriö määrittelee kulttuuripolitiikan strategiaan ja hallitusohjelmaan pohjautuvat tavoitteet.

Opetus- ja kulttuuriministeriön ja Taiteen edistämiskeskus tiivistävät dialogia taiteesta ja kulttuurista alueellisten ja kunnallisten toimijoiden kanssa. Dialogin muodostumiseen voivat vaikuttaa sote- ja maakuntauudistuksen toimeenpano sekä mm. kuntien kulttuuritoiminnasta annetun lain uudistaminen.

Tavoitteena on muun muassa:

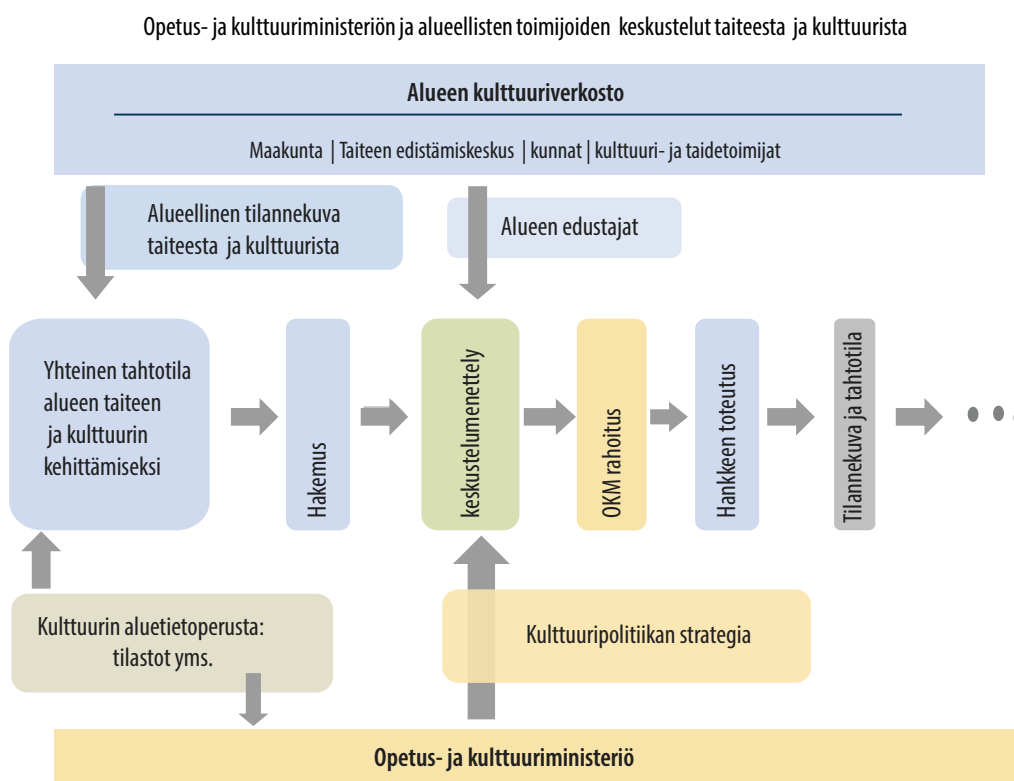
- strategisuuden lisääminen alueiden ja kuntien taide- ja kulttuurialan toiminnassa
- alueiden ja kuntien toimijoiden välisen yhteistyön lisääminen
- valtion ja alueellisten toimijoiden ja kuntien vuorovaikutuksen lisääminen
  - jotta valtion tärkeimmät tavoitteet sisältyisivät alueiden ja kuntien strategioihin
  - jotta alueiden ja kuntien näkemykset otettaisiin huomioon valtion taide- ja kulttuuripolitiikan toimeenpanossa
- asukkaiden palveluiden paraneminen ja luovan alan toiminnan vahvistuminen alueiden ja kuntien prioriteettien mukaan
- parempi, laaja-alaisempi hanketoiminta

Dialogin lisääminen voi tapahtua esimerkiksi siten, että opetus- ja kulttuuriministeriö, alueet ja kunnat pilotoivat keskustelumenettelyä keskenään. Keskusteluiden keskeisenä tavoitteena olisi vahvistaa taiteen ja kulttuurin merkitystä osana aluekehittämistä.

Dialogin ja keskusteluiden avulla voidaan tunnistaa keskeisimpiä taiteen ja kulttuurin kehittämisteemoja maakuntien ja kuntien strategisella tasolla. Keskustelut tuottavat tietoa eri alueiden tilasta opetus- ja kulttuuriministeriölle taide- ja kulttuuripolitiikan toimeenpanoon. Opetus- ja kulttuuriministeriö määrittelee keskustelumenettelylle keskeiset valtakunnalliset tavoitteet kulttuuripolitiikan strategian ja taiteen ja kulttuurin alueellisten suuntaviivojen keskeisistä tavoitealueista.

Alueelliset toimijat (maakuntien liitot, maakunnat/elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset, Taiteen edistämiskeskus ja kunnat sekä muut keskeiset taide- ja kulttuuritoimijat) kokoavat alueensa taide- ja kulttuuritoiminnan yhteisen tahtotilan, joka vastaa valtakunnallisiin tavoitteisiin. Tahtotilan kokoamisessa alueet hyödyntävät alueensa kulttuuriverkostoa tai –foorumia. Tahtotilassa alueen toimijat kuvaavat alueensa taiteen ja kulttuurin tilannekuvan, keskeiset alueelliset tavoitteensa sekä 1-3 toimenpidettä/hanketta tavoitteiden toteuttamiseksi. Maakunnan suunnitelman/hakemuksen tulee olla lähtökohdiltaan strateginen, mutta se voi sisältää myös yhteiskehittämiseen perustuvaa monialaista kokeilutoimintaa esimerkiksi taide- ja kulttuuripalveluiden saatavuuteen liittyen uusista palveluiden järjestämis- ja tuotantotavoista ja/tai luovien alojen edistämisestä.

Alueet toimittavat laatimansa tahtotilan opetus- ja kulttuuriministeriölle, jonka pohjalta ministeriö ja alueet käyvät keskustelut tavoitteista ja niiden toimeenpanosta. Keskusteluihin voi osallistua myös muita ministeriöitä silloin kun teema ja/tai esitykset ovat poikkihallinnollisia. Keskusteluiden pohjalta opetus- ja kulttuuriministeriö sekä muut ministeriöt päättävät mahdollisesta rahoituksesta.

Kuvio 7. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja alueiden dialogin pilottimallin kehittäminen.

Opetus- ja kulttuuriministeriö määrittelee osana Kulttuuripolitiikan strategian toimeenpanoa taiteen ja kulttuurin keskeiset sisällöt, joita edistetään osana eri hallinnonalojen laatimia tavoitteita ja strategioita. Eri hallinnon alojen välistä yhteistyötä kehitetään poikkihallinnolliseksi Suosituksista käytäntöön -hankkeen³⁴ tulosten mukaan.

Opetus- ja kulttuuriministeriö ohjaa Taiteen edistämiskeskuksen toiminnan kehittämistä valtakunnallisena virastona, joka edistää valtakunnallisten taide- ja kulttuuripolitiikan tavoitteiden toteutumista alueilla.

Toimijat: Opetus- ja kulttuuriministeriö, Taiteen edistämiskeskus, maakunnat, kunnat, yhteisöt

Aikataulu: 2017-2025

³⁴ Suosituksista dialogisiin käytäntöihin: kulttuuritoiminta politiikkadokumenteissa ja asiantuntijoiden tulkinnoissa. (2017) Eliza Kraatari, Jyväskylän yliopisto.

5 Seuranta ja arviointi

Opetus- ja kulttuuriministeriö seuraa Taiteen ja kulttuurin alueellisten suuntaviivojen toteutumista yleisesti sekä osana opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategian 2025 toteutumisen seurannan yhteydessä sekä osana alueiden ja opetus- ja kulttuuriministeriön välistä dialogia.

Seuranta tehdään myös osana opetus- ja kulttuuriministeriön laatimia ohjelmia sekä muiden ministeriöiden laatimia strategioita ja linjauksia, kuten alueiden kehittämisen tavoitteenpäätyöstä, aluekehittämisen keskusteluita jne. lisättävä silloin, kun ne sisältävät taiteeseen ja kulttuuriin liittyviä tavoitteita ja toimenpiteitä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-566-2 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)

